

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА
Факультет фінансів

Кафедра фінансів імені Віктора Федосова

ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА	«Митна справа»
ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ	07 «Управління та адміністрування»
СПЕЦІАЛЬНІСТЬ	072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

Форма навчання: очна(денна)
очна (денна), заочна, дистанційна

КВАЛІФІКАЦІЙНА БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА

на тему «Митні платежі та тарифні пільги в Україні: проблеми та перспективи»
(назва теми)

здобувача Динник Тетяни Олександрівни
(ПІБ, підпис)

Науковий керівник: кандидат е.н., доцент Кондратюк С. Я.
(науковий ступінь, учене звання, ПІБ)

(підпис)

Робота допущена до захисту перед екзаменаційною комісією з атестації здобувачів вищої освіти (ЕК)

Завідувач кафедри: доктор е.н, професор Опарін В.М.
(науковий ступінь, учене звання, ПІБ)

(підпис)

Київ 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАВОВІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ МИТНИХ ПЛАТЕЖІВ І ТАРИФНИХ ПІЛЬГ В УКРАЇНІ.....	7
1.1 Теоретичні засади організації митних платежів і тарифних пільг.....	7
1.2 Нормативно-правове регламентування митних платежів і тарифних пільг.....	17
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ МЕХАНІЗМУ ОРГАНІЗАЦІЇ МИТНИХ ПЛАТЕЖІВ І ТАРИФНИХ ПІЛЬГ В УКРАЇНІ.....	26
2.1 Індикатори і показники, що характеризують механізм організації митних платежів і тарифних пільг в Україні.....	26
2.2 Оцінка гармонізації законодавства ЄС та України в сфері митного регулювання.....	35
2.3 Аналіз стану та ефективності організації митних платежів і тарифних пільг в Україні.....	39
РОЗДІЛ 3. ВДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ МИТНИХ ПЛАТЕЖІВ І ТАРИФНИХ ПІЛЬГ В УКРАЇНІ.....	52
3.1 Зарубіжний досвід організації митних платежів і тарифних пільг в ЄС.....	52
3.2 Проблеми та напрями покращення організації митних платежів і тарифних пільг в Україні.....	56
ВИСНОВКИ.....	68
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	72
ДОДАТКИ.....	78

ВСТУП

Актуальність теми: У сучасних умовах глобалізації міжнародна торгівля набуває особливо важливе значення в економіці країн світу. Більшість держав шукає шляхів лібералізації торгівлі та зняття митних бар'єрів при переміщенні товарів через митний кордон. У зв'язку з цим дослідження митних платежів та тарифних пільг є ключовими при вирішенні проблем міжнародних митних торговельних відносин. Таким чином, вибір теми кваліфікаційної роботи є дуже актуальним, оскільки передбачає вивчення проблем та перспектив стосовно митних платежів та тарифних пільг в Україні.

Враховуючи статус України як країни з економікою, що розвивається і значною мірою залежить від імпорту та експорту, вкрай важливо вирішити проблеми та вивчити можливості щодо митних платежів і тарифних пільг для підвищення конкурентоспроможності торгівлі. Активна участь України в регіональних інтеграційних зусиллях, таких як поглиблена та всеохоплююча зона вільної торгівлі (ПВЗВТ) з Європейським Союзом (ЄС) та членство у Світовій організації торгівлі (СОТ), вимагає комплексного розуміння митних платежів і тарифних пільг, що має життєво важливе значення для використання переваг, які надаються цими угодами, і забезпечення дотримання відповідних норм.

Поточні політичні реформи та необхідність дотримання законодавчих норм є важливими для митно-тарифної системи України. Останні реформи були зосереджені на спрощенні процедур, зменшенні корупції та підвищенні прозорості. Оцінка проблем і перспектив у цій сфері має вирішальне значення для виявлення прогалин у системі, що склалася, та впровадження подальших реформ для забезпечення ефективного збору доходів і чесної торгівлі.

Крім того, динаміка світової торгівлі, що постійно змінюється, включаючи зміни в торговельній політиці, тарифах і митних правилах у різних країнах, вимагає від України активної участі. Розуміння наслідків цих подій для торговельних

відносин і відповідне коригування митної та тарифної політики має вирішальне значення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Митне регулювання економіки як діяльність держави з реалізації зовнішньоекономічної політики є предметом багатьох досліджень. Серед них варто виокремити праці І. Г. Бережнюка, О. В. Мартинюка, В. П. Науменка, І. С. Фоміна, І. О. Іващук, О.П. Гребельника, П.В.Пашка, Л.М. Пісьмаченко, Є. М. Рудніченка та інших.

Незважаючи на це, є багато проблемних питань, зокрема щодо вивчення теоретичних та нормативно-правових основ, дослідження практики та удосконалення механізму оцінки сучасного стану митних платежів та тарифних пільг в Україні, що зумовило вибір теми нашої кваліфікаційної бакалаврської роботи.

Мета дослідження. Провести аналіз та оцінку сучасного стану митних платежів та тарифних пільг в Україні, виявити основні проблеми, з якими стикається країна в цій сфері, а також проаналізувати можливі перспективи для подальшого вдосконалення системи.

Відповідно до поставленої мети були визначені такі *завдання*:

1. Розкрити теоретичні засади організації митних платежів і тарифних пільг;
2. Висвітлити нормативно-правове регламентування митних платежів і тарифних пільг;
3. Визначити індикатори і показники, що характеризують механізм організації митних платежів і тарифних пільг в Україні;
4. Провести оцінку гармонізації законодавства ЄС та України в сфері митного регулювання;
5. Провести аналіз стану та ефективності організації митних платежів і тарифних пільг в Україні;
6. Висвітлити зарубіжний досвід організації митних платежів і тарифних пільг в ЄС;
7. Провести дослідження проблем та розробити напрями покращення організації митних платежів і тарифних пільг в Україні.

Об'єктом дослідження виступають митні платежі та тарифні пільги в Україні.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні та організаційно-правові засади формування та розвитку митних платежів та тарифних пільг в Україні.

Методи дослідження. Теоретичні методи: Для роботи з теоретичною базою теми було використано аналітичний підхід, системний аналіз та синтез. Ці методи дозволять проаналізувати і узагальнити наявні наукові праці, законодавство, міжнародні угоди, пов'язані з митними платежами та тарифними пільгами в Україні.

Емпіричні методи: Для збору фактичної інформації та аналізу практичного досвіду було використано методи спостереження, аналізу документів, статистичних даних, звітів, а також інтерв'ю з фахівцями, що працюють у сфері митних платежів та тарифних пільг в Україні.

Метод порівняння: Порівняння митних платежів та тарифних пільг в Україні з іншими країнами, особливо з тими, з якими Україна має торговельні угоди або виконує інтеграційні зобов'язання, допоможе виявити особливості і проблеми вітчизняної системи.

Теоретична, методична та практичне значущість отриманих результатів. Теоретична значущість отриманих результатів полягатиме у розширенні наукового розуміння проблем, пов'язаних з митними платежами та тарифними пільгами в Україні. Робота сприятиме поглибленню знань про механізми регулювання митних платежів, законодавство та процедури, які впливають на ці платежі.

Інформаційна база дослідження: Базою для написання кваліфікаційної роботи є закони й нормативні документи, матеріали Державного комітету статистики України, матеріали з офіційних сайтів органів державної влади у мережі Інтернет; наукові публікації з питань митних платежів та тарифних пільг в Україні.

Структура роботи. Кваліфікаційна бакалаврська робота складається з вступу, основної частини, висновків, а також списку використаних джерел з 57 найменувань. Повний обсяг роботи становить 79 сторінок. У роботі присутні 13 таблиць, 10 рисунків та один додаток.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАВОВІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ МИТНИХ ПЛАТЕЖІВ І ТАРИФНИХ ПІЛЬГ В УКРАЇНІ

1.1 Теоретичні засади організації митних платежів і тарифних пільг

Серед різноманіття інструментів державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності основним виступає митно-тарифне регулювання, яке є методом державного регулювання зовнішньої торгівлі товарами, що здійснюється шляхом встановлення, ведення, зміни та припинення дії мит на товари, що переміщуються через митний кордон держави.

Митні платежі відіграють важливу роль у регулюванні зовнішньоекономічних зв'язків країни, визначають її місце в міжнародному поділі праці та становлять значну частину доходів бюджету. В сучасних умовах роль митних платежів набуває ще більшого значення, оскільки вони є ефективним інструментом інтеграції країни у світову економіку [1].

Митні платежі — це податки та збори, які держава стягує з імпортованих товарів і послуг. Ці платежі стягуються митними органами в пункті в'їзду в країну і зазвичай базуються на вартості імпортованих товарів або послуг.

Митні платежі представляють собою податки, які згідно з Податковим кодексом України або митним законодавством обов'язково сплачуються під час перетину товарів через митний кордон України або у зв'язку з таким переміщенням. Контроль за сплатою цих платежів здійснюється компетентними митними органами.

На думку С.О. Баранова, поняття «адміністрування митних платежів» включає визначення повноважень органів державної влади щодо регулювання робочих процесів у митній сфері, визначення основних завдань у роботі суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та митних органів, процес митний контроль та оформлення товарів на митниці тощо [3].

А.О. Селіванов розглядає податкове адміністрування як правовідносини, що складаються у сфері вжиття уповноваженими державними органами заходів щодо погашення податкового боргу та передбачають застосування до платників податків методів примусу.

Митний кодекс України 2012 року не дає визначення поняття «адміністрування митних платежів», що ускладнює процес правозастосування та призводить до плутанини під час здійснення відповідних повноважень ДФС України та її органами. територіальні органи в процесі здійснення державної митної справи. Також не до кінця визначено в законодавстві України поняття «адміністрування митних платежів» [13].

Митні платежі відносяться до податку, що накладається на товари, коли вони перевозяться через міжнародні кордони. Простіше кажучи, це податок, що стягується з імпорту та експорту товарів. Уряд використовує цей обов'язок для збільшення своїх доходів, захисту вітчизняних галузей промисловості та регулювання руху товарів.

Митні платежі можуть включати різні збори, такі як ввізне мито, податок на додану вартість (ПДВ), акцизи та інші збори. Конкретні збори та ставки можуть відрізнятися залежно від типу товарів або послуг, що імпортуються, і країни походження. Основні цілі митних платежів представлено у таблиці 1.1 [24].

Таблиця 1.1 - Основні цілі митних платежів

Назва цілі	Характеристика
Отримання доходу	митні платежі можуть приносити дохід уряду, який можна використовувати для фінансування державних послуг, таких як освіта, охорона здоров'я та інфраструктура.
Захист вітчизняної промисловості	митні платежі можуть захистити національну промисловість від іноземної конкуренції, зробивши імпортні товари дорожчими. Це може допомогти зберегти прибутковий вітчизняний бізнес і захистити робочі місця.
Регулювання торгівлі	Митні платежі можна використовувати для регулювання торгівлі шляхом контролю потоку товарів і послуг через кордон. Це може допомогти забезпечити дотримання норм, пов'язаних із здоров'ям, безпекою та навколишнім середовищем.
Сприяння розвитку стратегічних галузей	митні платежі можуть використовуватися для сприяння розвитку стратегічних галузей, які вважаються критично важливими для національної безпеки чи економічного зростання.

Джерело: складено автором на основі [24]

Інструментарій наукових знань дав змогу визначити об'єкт та суб'єкт митних платежів (рис. 1.1) [5].

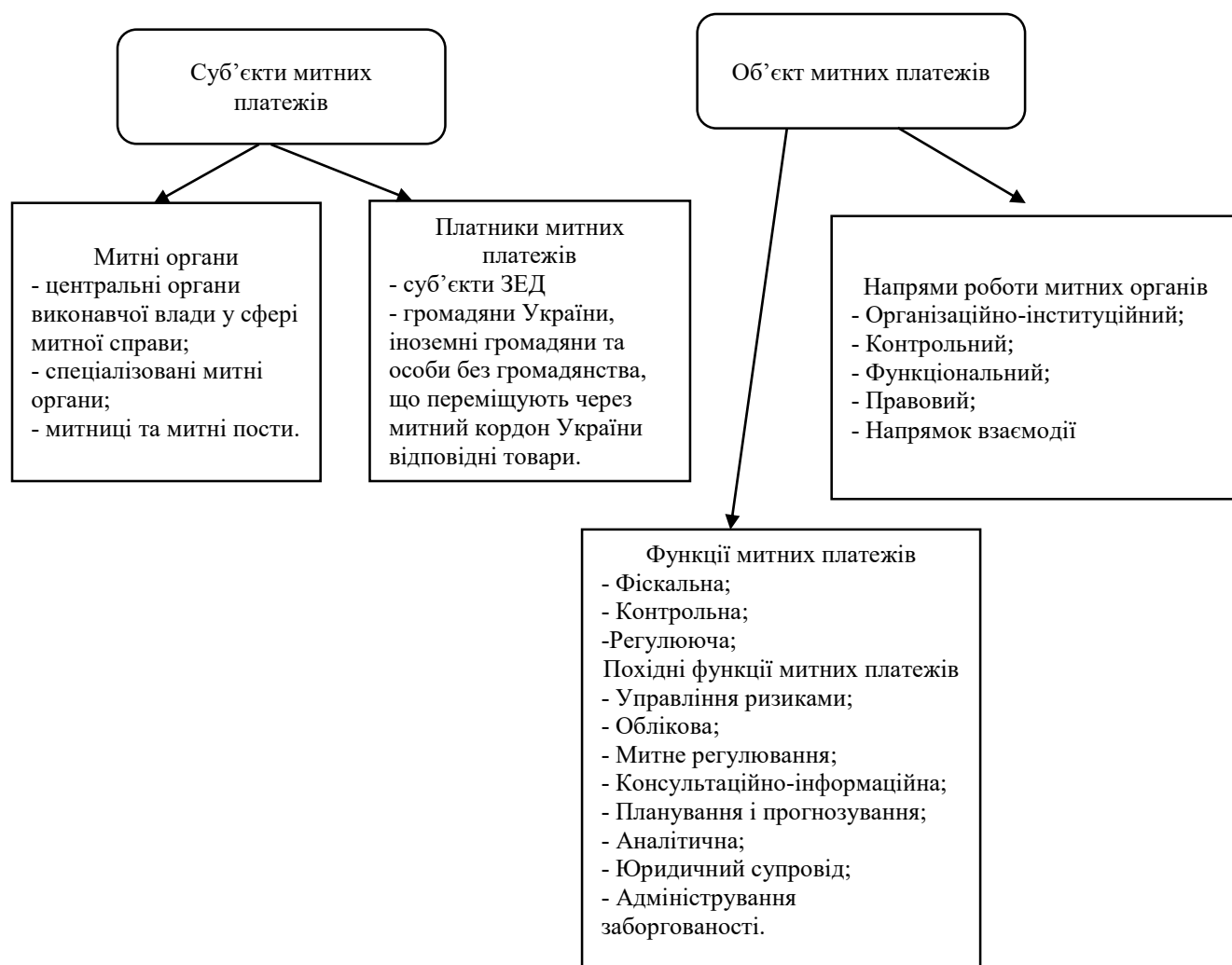

Рисунок 1.1 – Об'єкт та суб'єкт митних платежів [5]

З рисунку можна чітко визначити об'єкт та суб'єкт митних платежів; функції (фіскальна, регулятивна, контрольна); похідні функції (планування та прогнозування, управління ризиками, бухгалтерський облік, митне регулювання, консультаційно-інформаційне, аналітичне, юридичне забезпечення, боргове адміністрування). Суттєвими характеристиками поняття митних платежів визначено: об'єкт (митні платежі); суб'єкти (центральний орган виконавчої влади в галузі митної справи, спеціалізовані митні органи, митниці та митні пости). У зв'язку з активізацією реформування митної політики такий підхід до адміністрування митних платежів

покликаний сприяти своєчасному, достовірному та повному обчисленню та сплаті митних платежів платниками податків, вжиття заходів щодо їх примусового стягнення та нарахування пені за порушення строків сплати узгоджених податкових зобов'язань [6]

Митні платежі виконують три основні функції: фіскальну, протекціоністську, регулюючу. Формуючи доходи бюджету, мита виконують фіскальну функцію. Визначення функції мита як протекціоністського або як регулюючого можливо на основі різниці між світовими та національними цінами. Рівень ввізного мита, як правило, вищий у тих державах, у яких економіка менш конкурентоспроможна, національні витрати виробництва відносно вищі, а якість нижча від світового рівня. У країнах, що розвиваються, на промислові товари застосовуються вищі ввізні мита, ніж у економічно розвинених країнах. Високі ввізні мита захищають промисловість країн, що розвиваються, від конкуренції товарів економічно розвинених країн. У сучасних умовах вивізне мито стягується з товарів, що вивозяться за межі митної території держави (групи держав), як правило, у фіскальних цілях.

По об'єкту оподаткування виділяються два основні види мит: ввізні (імпортні) та вивізні (експортні). Сутність ввізного мита – підвищення ціни на ввезений товар, отже, зниження його конкурентоспроможності порівняно з аналогічним вітчизняним товаром на внутрішньому ринку. Вивізні мита на практиці застосовуються рідше, оскільки вони збільшують вартість товарів, що вивозяться на світовий ринок, і тим самим обмежують національний експорт [7].

Координацію сплати митних платежів в Україні здійснюють Державна фіскальна служба України (ДФС) та Державна митна служба України (ДМС). ДФС відповідає за адміністрування податків, а ДКС – за митний контроль та митне оформлення.

Якщо говорити про структуру політики щодо митних платежів в Україні, то вона визначається Митним кодексом України та іншим відповідним законодавством. Основними митними платежами в Україні є мито, податок на додану вартість (ПДВ), акцизний збір та інші збори і платежі.

Мита в Україні застосовуються до товарів, що ввозяться в країну, і розраховуються виходячи з митної вартості товарів. Ставки митних платежів визначаються Тарифом України, який періодично оновлюється урядом. Тариф України містить різні ставки для різних видів товарів залежно від їх класифікації та походження.

ПДВ нараховується до митної вартості імпортованих товарів, а також до суми митних зборів та інших платежів. Стандартна ставка ПДВ в Україні становить 20%, але існують також знижені ставки для окремих видів товарів і послуг.

Акцизи застосовуються до певних видів товарів, таких як алкоголь, тютюн і нафтопродукти. Ставки акцизів також визначаються урядом і включаються до митної вартості товарів.

Для забезпечення координації митних платежів ДКС та ДФС створили електронну систему «Єдина митна інформаційна система» (ЄМСІ). Ця система дозволяє в електронному вигляді подавати та обробляти митні декларації, а також здійснювати електронну оплату митних зборів і податків. Це допомагає спростити процес митного оформлення та зменшити ризик помилок або шахрайства [7, 8].

Крім того, Україна підписала низку міжнародних угод про митне співробітництво та взаємодопомогу, які також сприяють спрощенню координації митних платежів. Ці угоди передбачають обмін інформацією, гармонізацію митних процедур, взаємне визнання митних документів і сертифікатів.

Крім цих основних митних платежів, існують також інші збори та платежі, такі як плата за митне оформлення та плата за використання засобів митного контролю. Ці збори та збори встановлюються урядом і включаються до митної вартості товарів.

Загалом митні платежі відіграють важливу роль у регулюванні міжнародної торгівлі та управлінні економічними відносинами між країнами. Вони є важливим джерелом доходів для урядів і ключовим інструментом для захисту національної промисловості та сприяння економічному зростанню. Структура політики щодо митних платежів в Україні спрямована на захист вітчизняного виробника та забезпечення надходжень до державного бюджету. Уряд періодично переглядає та

оновлює ставки митних зборів та інших зборів, щоб відобразити зміни в економіці та міжнародній торгівлі [6].

У сучасному тлумаченні термін «пільга» визначається як «повне або часткове звільнення від дотримання загальних правил, встановлених законом, виконання будь-яких обов'язків». Таким чином, у широкому розумінні до митних пільг відносяться тарифні пільги та преференції, а також пільги під час проходження митних процедур [8].

У вузькому розумінні під митними пільгами слід розуміти безпосередньо пільги, що надаються під час митних процедур, а саме нетарифні пільги.

Теоретично під митними пільгами розуміють будь-які винятки з чинних правил у сфері митного права. У Митному кодексі України визначено різні види митних пільг, які можуть бути надані. Одні пільги надаються дипломатичним представництвам і включають як тарифні, так і нетарифні пільги, які регулюються в главі 56 Митного кодексу. Також існують тарифні пільги, відомі як тарифні преференції, які регулюються в главі 42, ст. 281 Митного кодексу. Крім того, є податкові пільги, які охоплюються в главі 42, ст. 282 Митного кодексу і можуть включати звільнення від митного оподаткування, зниження митних платежів або встановлення тарифних квот на імпорту товарів[9].

Мета запровадження митних пільг та преференцій полягає у зацікавленості держави в активізації своїх зовнішньоекономічних зв'язків, забезпеченні результативної зовнішньоторговельної політики, виконанні покладених на країну міжнародних зобов'язань. Фінансовий зміст митних пільг та преференцій полягає у сприянні розширенню внутрішнього ринку розвиненої держави за рахунок більш слабкого в економічному плані торгового партнера – з одного боку та надання допомоги слабкій державі – з іншого.

Умовами надання митних пільг та преференцій є: повернення раніше сплаченого мита, звільнення від мита, зниження його ставки, тарифні квоти на преференційне ввезення (вивезення) товару, спеціальні переваги, які надає країна імпортера, країнам експортерів ввізних або імпортних мит, спеціальні переваги, що надаються державі

імпортеру іншим країнам у сфері сплати мита на взаємній основі або в односторонньому порядку [10].

Встановлені державою пільги щодо сплати митних платежів заохочує зовнішньоторговельна співпраця та залучають інвестиційні та інші ресурси, що загалом сприяє активації міжнародного співробітництва. Держава зацікавлена знижувати або повністю скасовувати мита на товари, ввезення яких необхідне для розвитку внутрішнього ринку.

Тарифні пільги стосуються переваг, які можна отримати від застосування тарифу, який є податком на імпортовані або експортовані товари. Тарифи можуть бути встановлені урядом з різних причин, наприклад, для отримання прибутку, захисту вітчизняної промисловості або регулювання торгівлі.

У сучасному тлумаченні термін «пільга» визначається як «повне або часткове звільнення від дотримання загальних правил, встановлених законом, виконання будь-яких обов'язків». Таким чином, у широкому розумінні до митних пільг відносяться тарифні пільги та преференції, а також пільги під час проходження митних процедур.

У вузькому розумінні під митними пільгами слід розуміти безпосередньо пільги, що надаються під час митних процедур, а саме нетарифні пільги [11].

Теоретично під митними пільгами розуміють будь-які винятки з чинних правил у сфері митного права. У Митному кодексі України митні пільги поділяються на ті, що надаються дипломатичним представництвам, тобто полягають у наданні тарифних і нетарифних пільг (глава 56), а також тарифних пільг (тарифних преференцій) (глава 42)., ст.281) та податкові пільги (глава 42 ст.282), які полягають у звільненні від оподаткування митом, зниженні митних платежів або встановленні тарифних квот на імпорт товарів.

Деякі автори не розрізняють поняття «митні пільги», «тарифні пільги», «преференції». Так, за сферою застосування О. В. Прядко класифікував митні пільги на переваги:

- щодо митного оформлення;
- від сплати податків і зборів, що справляються митними органами;
- щодо митного контролю.

Враховуючи положення Міжнародного кримінального кодексу, така класифікація є не зовсім коректною, оскільки ґрунтується на неоднорідності ознаки розподілу. Більш вдалим буде розмежування пільг на тарифні та нетарифні (процесуальні). Згідно з поглядами деяких авторів, митна пільга може бути визначена як надання певних пільг на взаємовигідних або односторонніх умовах щодо товарів, що перетинають митний кордон України. У цій класифікації не враховується той факт, що представництва іноземних держав і міжнародних організацій, посадові особи та допоміжний персонал таких представництв і організацій користуються не тільки тарифними пільгами, а й пільгами з митного оформлення та митного контролю, які надаються за Міжнародною організацією СМС України та міжнародними конвенціями [12].

Таке ж визначення тарифної пільги надає О. П. Гребельник. Автор називає форми пільг, які представлені на рисунку 1.2

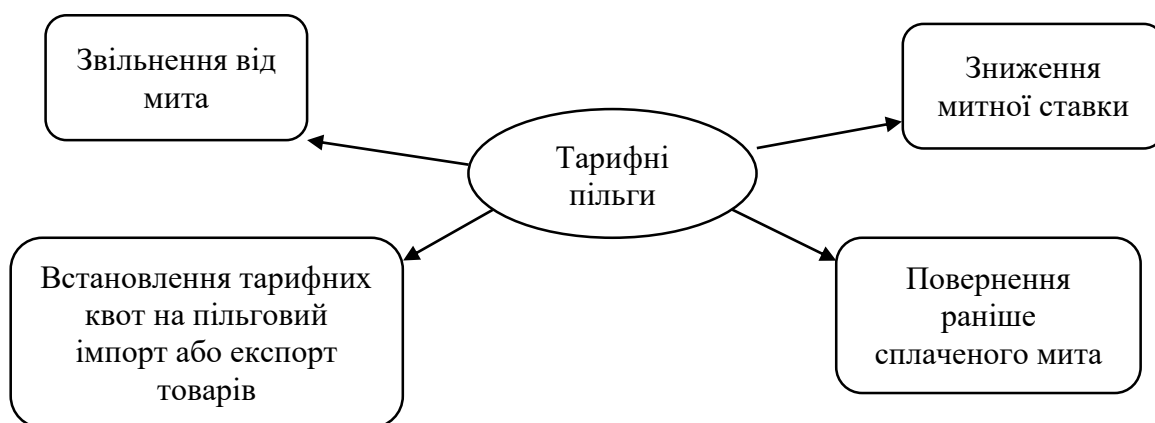

Рисунок 1.2 - Визначення тарифної пільги за О. П. Гребельником [12]

Перелік, який був наведений, не є вичерпним, оскільки митні пільги можуть також включати нетарифні пільги, наприклад, звільнення від митного огляду. Якщо ми говоримо про тарифні пільги і преференції, то важливо відмітити, що пільга не передбачає повернення раніше сплаченого мита, оскільки товари не будуть ввезені на митну територію України для вільного обігу, але замість цього вони можуть бути повернуті після складання, обробки або переробки.

М.О. Петренко вважає, що тільки звільнення від мита є пільгою при розмитненні, а інші пільги є лише складовою механізму здійснення зовнішньоекономічної діяльності. Звільнення від сплати мита може бути як пільгою, так і виступати в якості нульового тарифу. У другому випадку товар буде звільнений від митного оподаткування незалежно від країни походження або осіб, якими він переміщується. Ці умови будуть загальними для всіх, що суперечитиме самій ідеї пільги – наявності більш сприятливих умов, надання переваг. Тому таке звільнення від митного оподаткування не є пільгою [9].

Залежно від об'єкта оподаткування О. П. Гребельник запропонував систематизувати сукупність митних пільг на:

- 1) повне звільнення від тарифних податків,
- 2) зниження рівня митних зборів на товари.

Автор не розділяв тарифні пільги та тарифні преференції. Ці засоби митної політики він узагальнив під назвою «митні пільги». Тому поряд зі звільненням від «тарифного податку» та зниженням рівня митного оподаткування не варто забувати про застосування пільг на митне оформлення та митний контроль та квотування пільгового ввезення товарів.

Вчені Т. Вовк, О. Водяников, І. Коноваленко називають пільги:

- звільнення від сплати митних платежів;
- зниження рівня митного оподаткування;
- оподаткування при перетині спеціальних митних зон;
- встановлення тарифних преференцій;
- повернення мита.

Регулювання зовнішньоторговельної діяльності за допомогою пільг є одним із найважливіших напрямів митного регулювання, оскільки добробут держави визначається не лише внутрішнім станом економіки, а й рівнем розвитку зовнішньоекономічної діяльності, що безпосередньо сприяє її зростанню. З погляду підходів до регулювання зовнішньоекономічної діяльності необхідно зазначити, що в українській та зарубіжній практиці склалися протекціоністський та фритредерський підходи. Перший передбачає встановлення високих ставок на товари, за допомогою

чого забезпечуються сприятливі умови для розвитку вітчизняного виробництва. При другому підході, навпаки, встановлюються знижені ставки ввізного мита з метою заохочення ввезення іноземних товарів [10].

Специфіка митних пільг полягає в тому, що вони можуть застосовувати як для заохочення ввезення (вивезення) окремих видів товарів, так і у зв'язку з необхідністю дотримання державою принципів міжнародного права, наприклад, встановлення знижених або нульових ставок при ввезенні товарів з країн, що розвиваються, чи найменш розвинених країн тощо. Крім того, митні пільги як правило застосовуються при встановленні торгових правил у межах території з особливим економічним статусом. Щодо товарів, які можуть негативно вплинути на внутрішній ринок, митні пільги не запроваджуються.

Підсумовуючи, тарифні пільги - це спеціальні знижки на митні платежі, які надаються певним категоріям осіб або товарів, що імпортується чи експортується.

Такі пільги можуть бути надані, наприклад, підприємствам-експортерам, які реалізують свою продукцію за кордоном, або соціально вразливим категоріям населення, які здійснюють імпорт товарів для особистого використання.

В Україні існують певні види тарифних пільг, які представлено у таблиці 1.2 [9].

Таблиця 1.2 – Види тарифних пільг в Україні

Тарифні пільги	Характеристика
нульові митні ставки	для деяких товарів митні ставки можуть бути знижені до нуля, що дозволяє імпортерам знизити вартість свого товару;
митні пільги для експортерів	підприємства, які експортують свою продукцію, можуть мати право на повернення мита, сплаченого при імпорті сировини чи комплектуючих;
пільги для соціально вразливих категорій населення	певні товари, які призначені для особистого використання (наприклад, ліки, продукти харчування), можуть бути митно звільнені або оподатковані за зниженими ставками.

Джерело: складено автором на основі [9]

Отримання тарифних пільг в митній справі може допомогти зменшити фінансові витрати підприємств та окремих осіб, що імпортують чи експортують товари, а також забезпечити соціальний захист деяких категорій населення.

Таким чином, митні платежі та тарифні пільги є дуже актуальними для економіки будь-якої країни, яка залежить від зовнішньоекономічних зв'язків. Митні платежі забезпечують стабільність та збалансованість зовнішньоекономічних відносин, а також сприяють захисту внутрішнього ринку від неконкурентної зовнішньої продукції.

Тарифні пільги, зі свого боку, є важливим інструментом підтримки експортерів та імпортерів, особливо малих та середніх підприємств, що забезпечує їм конкурентні переваги на зовнішніх ринках. Також тарифні пільги можуть бути використані для забезпечення соціального захисту населення, що є особливо актуальним у часи криз та економічної нестабільності.

Надання тарифних пільг та їх використання має велике значення для стимулювання економічного розвитку та залучення інвестицій у країну. Тому держави часто використовують тарифні пільги як інструмент приваблення іноземних інвесторів та розвитку експортного потенціалу [8].

Таким чином, митні платежі та тарифні пільги є невід'ємною частиною зовнішньоекономічної діяльності країни та її економічного розвитку. Оскільки ці питання регулюються законодавством, вони також мають велике значення для забезпечення правової стабільності та передбачуваності в економіці.

1.2 Нормативно-правове регламентування митних платежів і тарифних пільг

За останнє десятиліття в Україні актуалізувалося застосування різноманітних митних інструментів, які забезпечують захист національних інтересів держави. Одним з головних засобів регулювання зовнішньоекономічної діяльності і основним джерелом дохідної частини державного бюджету України є митні платежі. Вони включають такі складові, як мито, акцизний податок на ввезені підакцизні товари

(продукцію) та податок на додану вартість для імпортованих товарів (продукції). Митним кодексом України визначено конкретний перелік цих митних платежів.

Митні платежі та тарифні пільги регулюються законодавством країни. В Україні митні платежі та тарифні пільги регулюються низкою нормативно-правових актів, які представлено у таблиці 1.3 [13].

Таблиця 1.3 – Нормативно-правові акти, що регулюють митні платежі та тарифні пільги

Нормативно-правові акти	Характеристика
Митний кодекс України	Цей кодекс містить положення про митне оформлення товарів, митні процедури, правила прийняття рішень митними органами та інші положення, що стосуються митних платежів та їх розміру.
Закон України «Про митний тариф»	Цей закон встановлює порядок обчислення митних платежів, правила їх сплати, порядок звільнення від сплати зборів, механізми захисту прав та інтересів суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та інші важливі питання.
Закон України «Про тарифне регулювання»	Цей закон визначає порядок надання тарифних пільг, їх обсяг, тривалість та інші параметри. Закон також містить перелік товарів, що підлягають пільговому оподаткуванню, та визначає критерії надання пільг окремим категоріям суб'єктів господарювання.
Постанови Кабінету Міністрів України	Ці нормативні акти визначають розміри митних платежів, тарифні ставки, порядок надання тарифних пільг та інші важливі параметри.
Міжнародні договори	Деякі питання щодо сплати митних платежів і тарифних пільг можуть регулюватися міжнародними договорами, укладеними Україною з іншими державами.

Джерело: складено автором на основі [12]

Слід зазначити, що ці нормативно-правові акти підлягають періодичним змінам та доповненням відповідно до змін економічної та політичної ситуації в країні та світі, а також змін у законодавстві Європейського Союзу, з яким Україна має угоду про вільну торгівлю. Тому суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності в Україні важливо стежити за змінами законодавства та своєчасно та чітко виконувати всі вимоги щодо сплати митних платежів та тарифних пільг.

Центральний орган виконавчої влади, відповідальний за здійснення державної митної справи, має безпосереднє керівництво цим процесом та виконанням державної політики у сфері митної справи.

Українське законодавство щодо державної митної справи складається з ряду правових актів, які включають Конституцію України, Митний кодекс, закони України, такі як "Про зовнішньоекономічну діяльність", "Про загальні засади

створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон", "Про експорт, ввезення та повернення культурних цінностей", "Про Митний тариф України", а також міжнародні договори, на які Україна зобов'язана, і нормативно-правові акти, що впливають з цих законів та регулюють їх застосування [12].

Митний кодекс України є нормативним актом, який встановлює принципи організації та функціонування митної справи в Україні. Він регулює різні аспекти, включаючи економічні, організаційні, правові, кадрові та соціальні аспекти роботи митної служби України. Чинний Митний кодекс України був прийнятий у 2012 році і складається з 21 глави, які визначають правила та процедури, пов'язані з митним контролем, оподаткуванням, ввезенням та вивезенням товарів, транзитом, митними пільгами та іншими аспектами митної діяльності.

Відносини, пов'язані зі сплатою митних платежів, регулюються цим Кодексом, Податковим кодексом України та іншими законами України з питань оподаткування.

Розділом XI статті 270 Митного кодексу України визначено, що до митних платежів належать мито, акцизний податок із ввезених на митну територію України підакцизних товарів (продукції), податок на додану вартість із ввезених на митну територію України товарів (продукції).

Основним етапом адміністрування митних платежів є визначення митної вартості товарів, оскільки митна вартість є основною сумою, з якої утримуються основні митні платежі під час переміщення через митний кордон. На сьогоднішній день, проблема недооцінки вартості товарів і правильного визначення країни походження є актуальною. Ці фактори мають прямий вплив на обсяги митних платежів, які надходять до державного бюджету, при переміщенні товарів та інших предметів через митний кордон [12].

1 січня 2017 року затверджено новий План рахунків бухгалтерського обліку в державному секторі, затверджений наказом Мінфіну від 31.12.2013 № 1203. Наказом Мінфіну від 21.12.2016 р. № 1127 затверджено Методичні рекомендації щодо звірки субрахунків бухгалтерського обліку та перенесення залишків. Відповідно до відповідних змін у порядку розрахунку ПДВ та інших податків, що підлягають перерахуванню до Державного бюджету України, розпорядник бюджетних коштів

проводить розрахунки на рахунок 7111 (7121) «Дохід від реалізації продукції (робіт, послуг)» » та кредит рахунку 6311 (6321) «Розрахунки з бюджетом за податками і зборами».

Орган, що використовує бюджетні кошти, має забезпечити виписку платіжного доручення для перерахування податку на додану вартість з наявних рахунків на балансі до бюджету. Водночас звертаємо увагу, що частиною другою статті 56 Бюджетного кодексу України бюджетні установи ведуть бухгалтерський облік відповідно до національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку в державному секторі та інших нормативно-правових актів, щодо ведення бухгалтерського обліку відповідно до встановленого Міністерством фінансів України [13].

Перед поданням митної декларації, митні платежі, сплачені під час митного оформлення, мають бути перераховані на рахунок митниці. Згідно з пунктом 3 статті 247 Митного кодексу України, митне оформлення товарів і комерційних транспортних засобів може бути здійснене в будь-якому органі доходів і зборів, при умові пред'явлення до цього органу. Відповідно до пункту 2 статті 546 Митного кодексу України кожна митниця як юридична особа має самостійні рахунки, на яких здійснюється казначейське обслуговування бюджетних коштів. Таким чином, підприємства повинні перераховувати необхідні кошти, які можуть бути використані не в повному обсязі, на рахунки відповідних митниць.

Для поліпшення ефективності митного контролю необхідно зосередитися на використанні сучасних електронних систем і технологій. Це дозволить зменшити час, необхідний для пропуску товарів через митницю, знизити вплив людського фактора і скоротити бюрократичні процедури [13].

Проблемою для митних постів є використання застарілого програмного забезпечення «Інспектор – 2006», яке не дозволяє працівникам митниці повноцінно контролювати сплату митних платежів до бюджету. Однак, крім цієї програми, існує програма «QD Professional». «QD Professional» («Quick Declaration professional», QDPro) — програмно-технологічний комплекс митної системи України, призначений для ефективної зовнішньоекономічної діяльності, програма для автоматичного

заповнення вантажних митних декларацій. Підсистеми «QD Professional» містять повну нормативну базу, заповнення вантажної митної декларації, митних зборів і режимів, Українську класифікацію зовнішньоекономічних товарів, алфавітний і предметний покажчик товарів, попередній розрахунок угод, потужну інформаційно-довідкову система з питань митного законодавства тощо.

«QD Pro» можуть використовувати учасники ВЕЗ, митні брокери, митні ліцензійні склади, міжнародні перевізники, митні органи, юридичні контори, банківські установи.

Митні платежі належать до податкових надходжень Зведеного бюджету України. Вони становлять близько 42% усіх надходжень до державного бюджету [13].

Митний тариф України відповідно до Закону України «Про Митний тариф України» — це систематизований згідно з Українською класифікацією товарів зовнішньоекономічної діяльності перелік ставок ввізного мита, який застосовується до товарів, що ввозяться в митна територія України.

Товарною номенклатурою Митного тарифу України є Українська класифікація товарів зовнішньоекономічної діяльності (УКТ ЗЕД), яка базується на Гармонізованій системі опису та кодування товарів.

Чинний Митний тариф України включає понад 11 тис. тарифних статей.

Згідно з українськими законами щодо оподаткування, термін "податок і збір" (обов'язковий платіж) відноситься до обов'язкового внеску до бюджету або державного спеціального фонду. Цей внесок здійснюється платниками згідно з встановленими законодавством процедурами та умовами. Ця концепція описана в першій частині статті 2 Закону України "Про систему оподаткування"[14].

У юридичній літературі з питань митних відносин можна знайти різні підходи та протиріччя у використанні термінів "пільга" або "преференція" для позначення переваг. Поняття «митні пільги» та «митні пільги для окремих категорій осіб» у цій же редакції характеризують особливий порядок сплати митних платежів, втім, як і «переміщення дипломатичної пошти». Ще пізніше можна зустріти пояснення, що в процесі проходження митного контролю використовуються митні пільги, а пріоритет по сплаті митних податків і зборів називається «тарифні пільги».

Переваги щодо митних процедур закріплені в Митному кодексі України: у п. 9 ст. 340 глави 49 «Здійснення митного контролю», у статтях 358-360 глави 51 «Особливі процедури митного контролю», у главі XIII «Особливості пропуску та оподаткування товарів, що ввозяться на митну територію України представництвами іноземних держав», міжнародні організації та посадові особи, а також дипломатичні представництва України, розташовані за кордоном», а саме у статтях 382-396 глави 56, яка звучить подібно до глави XIII та ст. 281 глави 42 «Тарифні пільги (тарифні преференції)» [15].

Така розпорошеність подібних за призначенням та суттю митно-правових норм не характеризує позитивно чинний МК України та явно суперечить загальній правотворчій практиці. Розділ XIII МК України зручніше було б назвати «Митні пільги», назва гл.56 змінити на «Митні пільги», а також включити до розділу XIII такі розділи: «Митні пільги» та «Тарифні преференції», які передбачають чіткий перелік переваг щодо проходження митного контролю, здійснення митного оформлення та процедури митної оцінки.

Митний кодекс України 2012 року, на відміну від Митного кодексу України 2002 року, не дає визначення розглянутого поняття, ці нормативні акти містять лише способи надання тарифних преференцій. У ст. 281 МКУ визначено, що одним із способів надання тарифних преференцій є встановлення тарифних квот. Тому преференція вважатиметься не лише перевагою у сфері сплати митних платежів, а й квотою на пільгове ввезення товарів [14,15].

Оскільки митний збір є елементом системи оподаткування, для встановлення, зміни та скасування пільг щодо ставок мита (в тому числі пільгового) мають діяти правила, встановлені ПК України. Стаття 4 ПКУ містить норму, згідно з якою зміни до будь-яких елементів податків і зборів не можуть бути внесені пізніше як за шість місяців до початку нового бюджетного періоду, в якому будуть діяти нові правила та ставки. Протягом бюджетного року не можуть встановлюватися зміни щодо податків і зборів, їх ставок, а також податкових пільг.

У МК України глава 42 називається «Мито». У ст. 282 цього Кодексу міститься перелік звільнень від оподаткування митними податками (податкових пільг). Також

варто зазначити основні постанови Кабінету Міністрів України, які безпосередньо та опосередковано стосуються митних платежів та тарифних платежів, що є частиною нормативно-правової бази регулювання митних платежів та тарифних пільг. Даний перелік подано у таблиці 1.4.

Таблиця 1.4 – Постанови Кабінету Міністрів України щодо митних платежів та тарифних пільг

	Безпосередньо стосуються
1	Рішення № 563 «Про затвердження Порядку надання та позбавлення статусу уповноваженого економічного оператора» Дата прийняття - 10.02.2016
2	Постанова № 1336 «Про затвердження Порядку справляння митних та інших платежів» Дата прийняття 28.12.2010
3	Постанова № 118 «Про затвердження Порядку справляння акцизного збору» Дата прийняття 28.01.2016
4	Постанова № 554 «Про затвердження Порядку відшкодування податку на додану вартість при вивезенні з України товарів» Дата прийняття 26.05.2010
5	Постанова № 366 «Про затвердження Порядку митного оформлення товарів» Дата прийняття 28.04.2016
6	Постанова № 565 «Про затвердження Порядку справляння збору за використання засобів митного контролю» Дата прийняття 26.05.2010
	Опосередковано стосуються
1	Рішення № 481 від 02.06.2018 «Про затвердження Переліку товарів, які підлягають обов'язковій сертифікації»
2	Рішення № 164 від 22.02.2019 «Про затвердження Порядку проведення перевірок та документування правопорушень у сфері митної справи»
3	Рішення № 149 від 06.02.2019 «Про затвердження Положення про Державну фіскальну службу України»
4	Рішення № 372 від 20.03.2019 «Про затвердження Порядку визначення критеріїв класифікації видів економічної діяльності»
5	Рішення № 136 від 06.02.2019 «Про затвердження Порядку подання та розгляду звернень щодо дій (бездіяльності) Державної фіскальної служби України»
6	Постанова № 1466 «Про затвердження переліків товарів, експорт та імпорт яких підлягає ліцензуванню, та квот на 2023 рік» від 27 грудня 2022 р.

Джерело: складено автором на основі [15]

Ці та інші постанови КМУ, які прямо чи опосередковано стосуються митних платежів та митних пільг в Україні, спрямовані на підвищення ефективності та прозорості митної системи, зменшення корупції та сприяння економічному зростанню. Крім цього, характеристика вищезазначених рішень КМУ представлено у додатку А.

У разі, коли існують міжнародні договори України, для яких Верховна Рада України надала згоду на їх обов'язковість, і які встановлюють інші правила, ніж ті, що передбачені Митним кодексом та іншими законами України, застосовуються правила цих міжнародних договорів. У Митному кодексі визначаються такі поняття, як валютні цінності, валюта України, іноземна валюта, платіжні документи, банківські метали та інші.

З метою використання тарифних пільг і тарифних преференцій, встановлених Україною при реалізації зовнішньоекономічної політики щодо переміщення товарів, через митний кордон (взаємно або в односторонньому порядку), важливо буде точно з'ясувати право власника товару на його користування [15].

Велике значення надається коду товару, який переміщується через митний кордон. Усі товари, які підлягають оподаткуванню, відповідним чином систематизовані в товарній номенклатурі Митного тарифу України. При цьому цифрові коди уніфіковані відповідно до Гармонізованої системи опису та кодування товарів та Комбінованої номенклатури товарів ЄС.

Контролю підлягає і країна походження товару. Відповідно до ст. 36 МКУ країною походження товару є країна, в якій товар був повністю вироблений або підданий достатній переробці відповідно до критеріїв, встановлених МКУ. Принципи визначення країни походження товару ґрунтуються на існуючій міжнародній практиці. Критерії достатньої обробки також визначені МКУ (ст. 40).

Для підтвердження країни походження товару використовуються різні документи, зокрема: сертифікат про походження товару, завірена декларація про походження товару, декларація про походження товару, сертифікат про регіональне найменування товару. Варто зазначити, що вимоги щодо контролю за наданням тарифних пільг і преференцій на етапі митного оформлення не роз'яснені в Митному кодексі України. Цей факт не сприяє зміцненню законності в митній справі.

Європейське Співтовариство, будучи колективним суб'єктом міжнародних митних відносин, має свою Загальну систему преференцій. Для того, щоб потрапити до переліку країн, які мають митні переваги в торгівлі з нею, необхідно виконати певні вимоги, зокрема, ратифікувати понад 20 міжнародних конвенцій, що

стосуються прав людини. Так званий преференційний режим торгівлі GSP-plus передбачає вільний доступ на ринок Співтовариства без сплати імпортного мита. Таким чином Європейське співтовариство заохочує розвиток партнерських економічних відносин [14].

Таким чином, слід зазначити, що дієвість не лише зазначеного інструменту митної політики країни, а й ефективність та ефективність застосування всієї системи заходів тарифного та нетарифного регулювання зовнішньої торгівлі.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ МЕХАНІЗМУ ОРГАНІЗАЦІЇ МИТНИХ ПЛАТЕЖІВ І ТАРИФНИХ ПІЛґ В УКРАЇНІ

2.1 Індикатори і показники, що характеризують механізм організації митних платежів і тарифних пільг в Україні

Важливими елементами торговельної політики та міжнародних економічних відносин України є митні платежі та тарифні пільги. Під митними платежами розуміються збори та мита, що стягуються урядом з товарів, що імпортуються в країну або експортуються з країни. Ці виплати надходять до державного бюджету, а також можуть слугувати механізмом захисту вітчизняної промисловості від надмірної іноземної конкуренції. З іншого боку, тарифні пільги — це преференційний режим, який надається певним країнам або товарам, часто з метою сприяння торгівлі та економічному зростанню.

В Україні організацію сплати митних платежів і тарифних пільг контролюють Держмитслужба та Міністерство фінансів. Країна підписала кілька угод про вільну торгівлю з іншими країнами та надає преференційні націнки країнам, що розвиваються, відповідно до Загальної системи преференцій (GSP). Україна також запровадила різні нетарифні заходи для захисту вітчизняної промисловості та забезпечення безпеки харчових продуктів.

Надходження від митних платежів відіграють важливу роль у державному бюджеті, сприяючи фінансуванню різноманітних державних програм і послуг. Ефективне адміністрування та стягнення митних платежів мають вирішальне значення для забезпечення фінансової стабільності країни та сприяння чесній конкуренції на міжнародній торговій арені. У той же час надання тарифних пільг може допомогти сприяти торгівлі та економічному зростанню, потенційно призводячи до збільшення іноземних інвестицій і створення робочих місць [16].

У таблиці 2.1 представлено динаміку змін у митних платежах протягом 2018-2022 рр.

Таблиця 2.1 – Динаміка змін у митних платежах протягом 2018-2022 рр.

Рік	Загальна сума зібраних митних платежів (млрд. грн.)	Відшкодовано ПДВ за експортовані товари (млрд. грн.)	Звільнені та зменшені державою митні збори (млрд. грн.)
-----	---	--	---

2018	303.7	59.1	5.4
2019	320.1	65.8	6.3
2020	335.4	72.3	6.5
2021	376.9	75.1	6.7
2022	410.2	79.7	6.9

Джерело: складено автором на основі [16,17]

Згідно з пунктом 27 пункту 1 статті 4 Митного кодексу України, до митних платежів відносяться мито (ввізне, вивізне), акцизний податок із ввезених на митну територію України підакцизних товарів (продукції), податок на додану вартість із ввезених на митну територію України товарів (продукції).

Розглянемо показники оподаткованого імпорту, які розраховуються на основі митної вартості ввезених товарів (табл.2.2).

Таблиця 2.2 - Оподаткований імпорт за галузевою структурою за 2019-2022 р.р. (тис. дол. США) [40]

Показник	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.
1-24 Продовольчі товари та продукція сільського господарства	6584679	5568617	6390265	7566606	5255455
25-26 Мінеральні продукти	793357	536494	353534	353990	233962
27 Паливно-енергетичні товари	13398588	11993289	7897443	15087325	11895444
28-40 Продукція хімічної промисловості, каучук	7058291	10430362	10032361	13240038	8572677
41-43 Шкірси́рoвина, хутро та вирoби з них	284930	135419	110589	150067	101773
44-49 Деревина та целюлозно-паперові вирoби	1389066	1195983	1139064	1389768	825732
50-67 Текстиль, текстильні вирoби, взуття	2376758	2285206	2192265	2728102	1549479
68-70 Вирoби із каміння, скла, кераміка	766271	776879	734620	935461	504472
72-83 Метали та вирoби з них	3575232	3359305	2935370	3979666	2289531
84-90 Машини, устаткування та транспорт	12895843	17196135	16463596	20897776	11828816
Інші товари	870578	1026070	1109868	1463886	744511
Всього	49993593	54559274	49418553	67792684	43801851

Як видно з табл.2.2, у 2019 р. обсяги оподаткованого імпорту зросли на 9,13% за рахунок збільшення імпорту машин, устаткування та транспорту на 33,35% і продукції хімічної промисловості на 47,77%.

Динаміка економічних показників оподаткованого імпорту за 2020 р. відповідно до показників 2019 р.:

- відбулось зменшення вагових показників оподаткованого імпорту на 13,8% (з 69631 тис. т. до 60050 тис. т.);
- відбулось зменшення вартісних показників оподаткованого імпорту на 9,4% (з 54551 млн. дол. США до 49402 млн. дол. США);
- рівень митної вартості оподаткованого імпорту збільшився на 5,01% (0,78 дол. США/кг до 0,82 дол. США/кг);
- податкове навантаження на одиницю ваги оподаткованого імпорту збільшилося на 6,93% (з 0,21 дол. США/кг до 0,224 дол. США/кг).

Основні бюджетоформуючі товари 2020 р.:

- нафтопродукти - 68876,6 млн. грн. , що на 3663,5 млн. грн., або на 5,1% менше за показник 2019 р.;
- легкові автомобілі - 39812,2 млн. грн., що на 2519 млн. грн., або на 6% менше за показник 2019 р.;
- гази нафтові - 16998,8 млн. грн., що на 3302,2 млн. грн., або на 16,3% менше за показник 2019 р.;
- вугілля кам'яне - 8804,3 млн. грн., що на 6061,7 млн. грн., або на 40,8% менше за показник 2019 р.;
- мобільні телефони - 5862 млн. грн., що на 1028,6 млн. грн., або на 21,3% більше за показник 2019 р.

У 2021 р. відбулось збільшення вартісних показників оподаткованого імпорту на 37% (з 49446 млн. дол. США до 67793 млн. дол. США).

Основні бюджетоформуючі групи товарів 2021 р.:

- машини, устаткування та транспорт - 20898 млн. дол. США , що на 4423 млн. дол. США, або на 27% більше за показник 2020 р.;
- паливно-енергетичні товари - 15087 млн. дол. США, що на 7189 млн. дол. США, або на 91% більше за показник 2020 р.;
- продукція хімічної промисловості, каучук - 13240 млн. дол. США , що на 3204 млн. дол. США, або на 32% більше за показник 2020 р.;
- продовольчі товари - 7567 млн. дол. США, що на 1173 млн. дол. США, або на 18% більше за показник 2020 р.

- Оподаткований імпорт у доларах США у 2020 р. порівняно з рівнем 2019 р. зменшився на 9,44%.
- За 2020 р. оподаткований імпорт «у вазі» зменшився на 13,8%. Податкове навантаження у 2020 р. склало 22,4 цента/кг, що на 6,9% більше за рівень 2019 р. (21 цент/кг).

Варто зазначити, що податки та митні платежі виконують регулюючу та стимулюючу функції щодо зовнішньоекономічної діяльності. Також міжнародні угоди мають вплив на митний тариф України, який включає ставки ввізного та вивізного мита. Суми ввізного мита і акцизного податку на товари, що ввозяться до України, впливають на базу оподаткування ПДВ. Національні митні тарифи та митний контроль прямо та опосередковано впливають на обсяги митних платежів.

Понад 30 млн тонн імпортованих товарів за 2022 рік було доставлено в Україну загалом, з них майже 11 млн тонн – вантажівками. На другому місці за обсягом завезеного в країну імпорту залізниця (9,89 млн тонн), а на третьому морський транспорт (7,16 млн тонн). (рис. 2.1)

Основні бюджетоформуючі групи товарів 2022 р.:

- паливно-енергетичні товари - 11895 млн. дол. США , що на 3192 млн. дол. США, або на 21% менше за показник 2021 р.;
- машини, устаткування та транспорт - 11829 млн. дол. США , що на 9069 млн. дол. США, або на 43% менше за показник 2021 р.;
- продукція хімічної промисловості, каучук - 8573 млн. дол. США , що на 4667 млн. дол. США, або на 35% менше за показник 2020 р.;
- продовольчі товари - 5255 млн. дол. США, що на 2311 млн. дол. США, або на 31% менше за показник 2021 р.

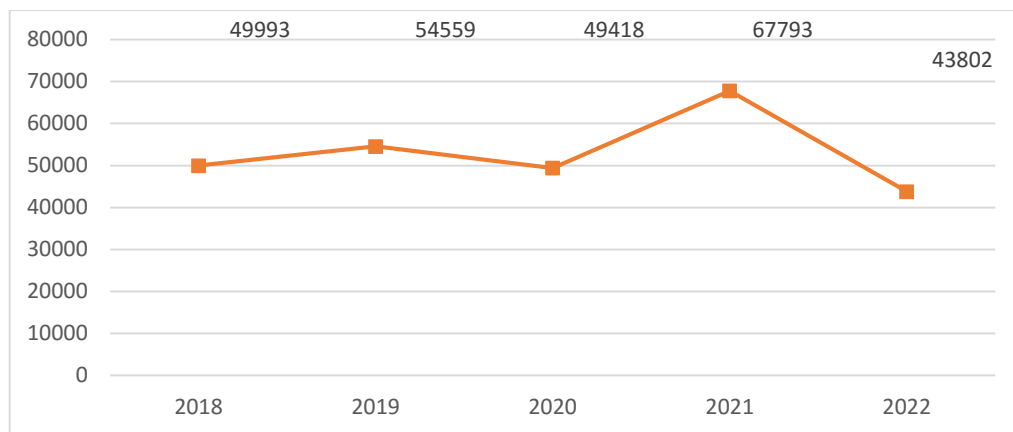

Рисунок 2.1 - Динаміка оподаткованого імпорту, млн.. дол. США [32]

Як видно з рис.2.1, найбільший обсяг оподаткованого імпорту в останні роки припадає на 2021 р. У 2020 р. імпорт зменшився на 5141 млн.. дол. США (на 9,42%) в порівнянні з рівнем 2019 р., коли він збільшився на 9,13%. У 2021 р. імпорт збільшився на 18375 млн.. дол. США (на 37,18%) в порівнянні з рівнем 2020 р. У 2022 р. імпорт зменшився на 23991 млн.. дол. США (на 35,39%) в порівнянні з рівнем 2021 р.

Митне оподаткування є важливим елементом регулювання економічних та соціальних процесів держави, оскільки Уряд повинен забезпечувати баланс між внутрішніми та зовнішніми інтересами країни. Для дослідження впливу митного оподаткування на формування дохідної частини державного бюджету проведено аналіз формування доходів Державного бюджету України за рахунок доходів від зовнішньоекономічної діяльності та визначено їх вплив на загальний результат бюджетних періодів 2018-2022 рр. (табл. 2.3, 2.4).

Таблиця 2.3 - Митні надходження до Держбюджету України за 2018-2022 р.р. (млн..грн. [21])

	2018	2019	2020	2021	2022
Усього	928108,3	998278,9	1076016,7	1296852,9	949764,4
Акцизний податок з ввезених в Україну підакцизних товарів	47708,6	53460,8	57846,9	79592,8	41653,8
Податок на додану вартість з імпортних товарів	295377,3	289760,4	274113,5	380714,4	253053,0
Ввізне та вивізне мито	27076,6	30086,0	30460,5	38177,2	26246,0
Митні надходження	370162,5	373307,2	362420,9	498484,4	320952,8

За результатами попередніх років можна стверджувати, що надходження від митного оподаткування були стабільними, з відмінністю у 3% на користь 2018-2019 років. У 2020 році держбюджет отримав на 3% менше коштів, а саме - 362,1 млрд грн. За підсумками 2021 року Митниця перерахувала до бюджету рекордну за аналізований період суму - 498,4 млрд.грн. (+37,3%): ПДВ - 380,7 млрд.грн., акцизний податок - 79,6 млрд.грн., ввізне мито - 36,9 млрд.грн.

У 2022 році надходження від ДМС скоротились на 36% – до 318,1 млрд.грн., за даними Мінфіну: ПДВ – 253,1 млрд.грн., акцизний податок – 41,7 млрд.грн., ввізне мито – 23,3 млрд.грн.

Таблиця 2.4 - Частка митних надходжень до Держбюджету України за 2018-2022 р.р. (млн..грн. [28])

	2018	2019	2020	2021	2022
Акцизний податок з ввезених в Україну підакцизних товарів	5,14	5,36	5,38	6,14	2,33
Податок на додану вартість з імпортованих товарів	31,53	29,03	25,47	29,36	14,16
Ввізне та вивізне мито	2,92	3,01	2,83	2,94	1,47
Митні надходження	39,59	37,4	33,68	38,44	17,96

Як видно з табл.2.4, податок на додану вартість з імпортованих товарів, який обчислюється на основі розрахунку митної вартості, складає майже 80% митних надходжень до Держбюджету України. Державна митна служба за підсумками 2022 року перерахувала до держбюджету близько 318 млрд грн. платежів, що становить менше 60% від плану. Запровадження в Україні воєнного стану призводить до зменшення обсягів оподаткованого імпорту товарів в Україні через обмеження пересування товарів через кордон та зупинення діяльності митниць. Це може призвести до зменшення надходжень до державного бюджету, а також до зниження обсягів відповідних товарних ринків. Крім того, зміна логістичних маршрутів та блокування портів може призвести до збільшення транспортних витрат та затримок в доставці товарів, що може мати негативний вплив на економіку.

Проведемо загальний аналіз ключових показників, що характеризують механізм організації митних платежів і тарифних пільг в Україні за 2018-2022 рр. (табл. 2.5)

З наведених даних можна зробити висновок, що частка митних платежів у доходах держбюджету в Україні дещо зменшується протягом багатьох років, з 34,6% у 2018 році до 33,59% у 2022 році. Топ-3 категорії імпорту за митними платежами мають залишатись відносно стабільними, причому найбільший внесок протягом усіх трьох років становили машини та обладнання, мінеральні продукти та транспортні засоби.

Таблиця 2.5 - Ключові показники , що характеризують механізм організації митних платежів і тарифних пільг в Україні за 2018-2022 рр.

Показник	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.
Частка митних платежів у доходах державного бюджету	34.6%	34.1%	33.5%	33,8%	33,9%
Топ-3 категорії імпорту за митними платежами	1. Мінеральні продукти	1. Мінеральні продукти	1. Машини та обладнання	1. Машини та обладнання	1. Машини та обладнання
	2. Машини та обладнання 3. Транспортні засоби	2. Машини та обладнання 3. Транспортні засоби	2. Мінеральні продукти 3. Транспортні засоби	2. Мінеральні продукти 3. Транспортні засоби	2. Мінеральні продукти 3. Транспортні засоби
Топ-3 категорії відшкодування ПДВ за експортовані товари	1. Чорні метали 2. Зернові та олійні культури 3. Хімічні продукти	1. Чорні метали 2. Зернові та олійні культури 3. Хімічні продукти	1. Чорні метали 2. Зернові та олійні культури 3. Хімічні продукти	1. Чорні метали 2. Зернові та олійні культури 3. Хімічні продукти	1. Чорні метали 2. Зернові та олійні культури 3. Хімічні продукти

Джерело: складено автором на основі [17]

Топ-3 категорії відшкодування ПДВ для експортованих товарів також залишаються незмінними, серед яких основними категоріями є чорні метали, зернові та олійні культури та хімічна продукція.

За останні 5 років Україна підписала наступні угоди про вільну торгівлю:

1. Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом (2014) - дозволила Україні поглибити свої економічні зв'язки з Європейським Союзом та наблизитися до європейських норм і стандартів.

2. Угода про вільну торгівлю між Україною та Канадою (2017) - сприяє розвитку економічного співробітництва між Україною та Канадою і забезпеченню прозорих і певних умов для взаємної торгівлі.

3. Угода про зону вільної торгівлі між Україною та Ізраїлем (2019) - забезпечує зниження тарифів на взаємну торгівлю товарами та послугами між Україною та Ізраїлем, сприяє розвитку економічного співробітництва та підвищенню інвестиційної привабливості України.

4. Угода про зону вільної торгівлі між Україною та Туреччиною (2020) - сприятиме збільшенню торгівельних оборотів між країнами, а також забезпечить створення рівних умов для взаємної торгівлі товарами та послугами.

5. Угода про зону вільної торгівлі між Україною та Сполученими Штатами Америки (2021) - сприятиме збільшенню експорту з України до США і привертанню іноземних інвестицій до України, а також забезпечить конкурентні умови для взаємної торгівлі товарами та послугами.

Протягом січня-лютого 2023 року встановлені Мінфіном індикативні планові показники митних платежів виконано на рівні 106% завдяки поступовому відновленню сталої економічної діяльності та заходам Держмитслужби з адміністрування митних платежів. Перевиконано план у 61,3 млрд грн, до державного бюджету перераховано 65,0 млрд грн [17].

Динаміка митних платежів з 2021 по 2022 роки представлена на рисунку 2.2.

Якщо говорити про динаміку надходження митних платежів у 2021 – 2023 роках, то можна сказати про те, що найбільше надходжень митних платежів було здійснено у 2021 році. У 2022 році, особливо у березні, було помічено значний спад через повномасштабне вторгнення, але, незважаючи на це, з кожним місяцем об'єми митних платежів ставали більшими. У січні-лютому 2023 року було помічено зменшення обсягів, порівняно з 2022 роком та становило 32,6 та 33,4 млрд грн [17].

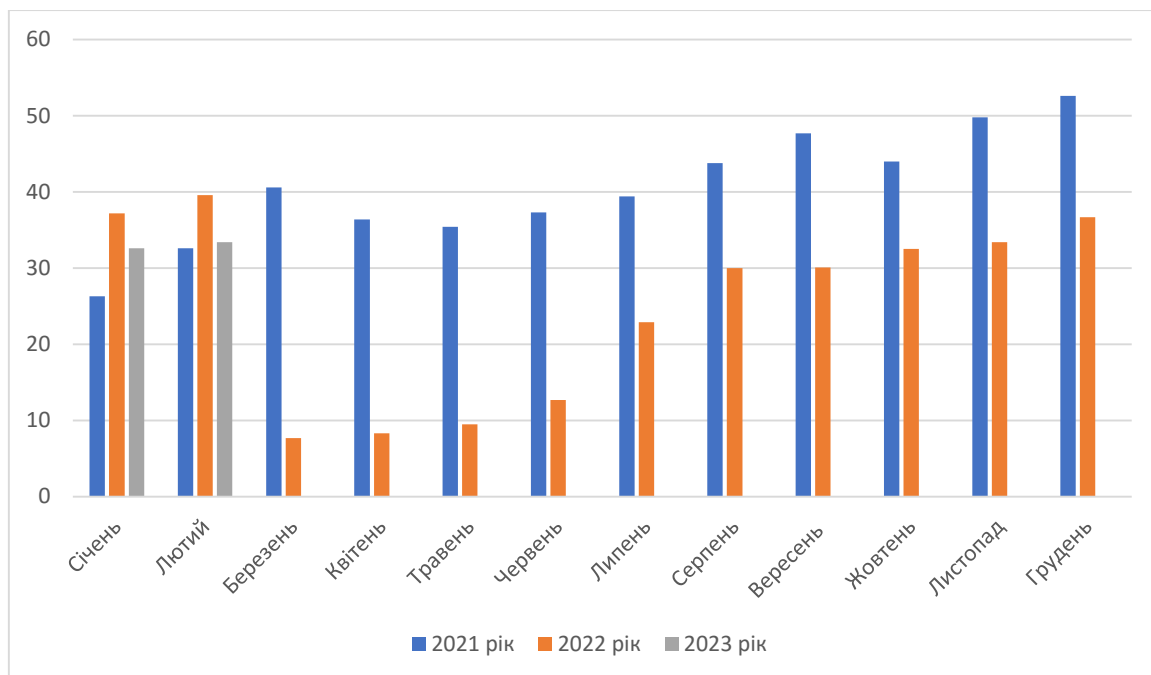

Рисунок 2.2. Динаміка надходження митних платежів у 2021 – 2022 роках, млрд грн

Джерело: складено автором на основі [17]

Щодо тарифних ставок, митні тарифи України коливаються від 0% до 20% залежно від класифікації товарів. Крім того, Україна встановлює тарифні квоти на окремі товари, щоб захистити вітчизняних виробників від надмірного імпорту. Ці показники можуть змінюватися залежно від різних факторів, таких як зміни міжнародних торгових угод та економічних умов [21].

Отже, митні платежі є важливим джерелом надходжень для українського уряду, надаючи державний бюджет і фінансуючи різноманітні державні програми та послуги. Статистика збирання митних платежів в Україні з 2018 по 2022 рік демонструє постійне зростання, що свідчить про зростання обсягів зовнішньої торгівлі та покращення адміністрування та справляння митних зборів і зборів. Державна митна служба України відіграє вирішальну роль у забезпеченні ефективної реалізації митної політики та запобіганні незаконній діяльності, такій як контрабанда. Загалом, надійне та ефективне стягнення митних платежів має важливе значення для сприяння чесній конкуренції на світовій торговій арені та підтримки фінансової стабільності країни [16].

2.2 Оцінка гармонізації законодавства ЄС та України в сфері митного регулювання

Гармонізація законодавства між Європейським Союзом (ЄС) та Україною у сфері митного регулювання є постійним процесом, який має на меті приведення законодавчої бази України у відповідність зі стандартами та найкращими практиками ЄС. ЄС є ключовим партнером України у сфері митного регулювання, надаючи технічну допомогу, підтримку у розбудові потенціалу та доступ до свого ринку та регуляторної бази. Угода про вільну торгівлю з Європейським Союзом, яка набула чинності в 2017 році, має багато переваг, зокрема:

Збільшення експорту: Україна зможе значно збільшити обсяги свого експорту на ринок ЄС, потрапивши на 500 мільйонний ринок споживачів.

Зменшення ввізних мит: Згідно з угодою, ЄС знімає мита на 95% українських товарів, що дозволить українським продуктам стати більш конкурентоспроможними на ринку ЄС.

Стимулювання інвестицій: Україна отримає доступ до інвестиційного потенціалу ЄС та привабливі умови для інвесторів, що дозволить економіці країни розвиватися та зростати.

Збільшення рівня безпеки продуктів: Україна буде зобов'язана дотримуватися стандартів ЄС щодо безпеки продуктів, що підвищить рівень якості та безпеки продукції в Україні.

Розвиток малого та середнього бізнесу: Завдяки зменшенню ввізних мит та привабливим умовам для інвесторів, малі та середні підприємства зможуть розвиватися та конкурувати з іноземними партнерами.

Також Угода поступово знижує або скасовує мита на багато товарів [7].

Одним із головних напрямків співпраці між ЄС та Україною у сфері митного регулювання є прийняття Єдиного митного тарифу ЄС та відповідних правил класифікації та оцінки. Україна досягла значного прогресу в узгодженні своїх

тарифних і митних процедур із системою ЄС, що сприяло спрощенню торгівлі та зменшенню операційних витрат для бізнесу [22].

Іншим важливим аспектом гармонізації є встановлення єдиних правил і процедур митного оформлення та забезпечення виконання митного законодавства. ЄС тісно співпрацює з Україною для розробки та впровадження модернізованого та спрощеного митного кодексу, який узгоджується з Митним кодексом ЄС. Це і розвиток систем управління ризиками, і спрощення митних процедур, і використання електронних систем митних декларацій і платежів.

Підсумовуючи, гармонізація законодавства між ЄС та Україною у сфері митного регулювання є безперервним процесом з моменту підписання Угоди про асоціацію в 2014 році. Угода має на меті наблизити Україну до європейських стандартів і практик у різних сферах, включно з митною справою та торгівлею. У таблиці 2.6 представлена оцінка поточного стану гармонізації [23].

Таблиця 2.6 - Оцінка гармонізації законодавства ЄС та України в сфері митного регулювання

Чинники	Характеристика
Законодавча база	Україна досягла значного прогресу в приведенні свого митного законодавства у відповідність до <i>acquis communautaire</i> ЄС, включаючи прийняття нового Митного кодексу в 2019 році. Проте все ще існують деякі прогалини та розбіжності, які необхідно усунути, зокрема у сфері право інтелектуальної власності.
Тарифи та мита	Україна запровадила систему пільгових тарифів на товари, що торгуються з ЄС, що відповідає положенням Угоди про асоціацію. Проте все ще існують деякі нетарифні бар'єри, які потребують усунення, такі як тривалі митні процедури та непослідовне застосування митних правил.
Митні процедури	Україна докладас зусиль для спрощення митних процедур та підвищення ефективності митного оформлення. Впровадження електронної митної системи «Єдине вікно» сприяло скороченню часу та витрат, пов'язаних з митним оформленням. Однак потрібно зробити більше, щоб повністю привести митні процедури у відповідність зі стандартами ЄС, наприклад, запровадити підходи до митного контролю, що ґрунтуються на оцінці ризиків.
Права інтелектуальної власності (ПІВ)	Україна досягла прогресу у зміцненні правової бази для захисту прав інтелектуальної власності, включаючи ухвалення нового закону про торговельні марки в 2019 році. Проте забезпечення дотримання прав інтелектуальної власності залишається проблемою, особливо у сфері онлайн-піратства і підробка.

Джерело: складено автором на основі [25]

Розглянемо чинники гармонізації більш детально.

Законодавча база

Законодавча база митного регулювання в Україні за останні роки зазнала значних змін. Однією з ключових подій стало ухвалення нового Митного кодексу у 2019 році, метою якого є спрощення митних процедур, підвищення прозорості та приведення митного законодавства у відповідність до стандартів ЄС.

Проте все ще є деякі прогалини та розбіжності, які необхідно усунути. Наприклад, затягується імплементація окремих положень Митного кодексу, і досі існують певні неузгодженості у застосуванні митних правил. Крім того, потребує подальшого вдосконалення правова база захисту прав інтелектуальної власності (ПІВ).

Для вирішення цих проблем Україна продовжує свої зусилля щодо приведення свого митного законодавства у відповідність до *acquis communautaire* ЄС. Це включає постійну співпрацю з ЄС щодо розробки технічних регламентів і стандартів, а також програми навчання та підвищення кваліфікації для митних службовців та інших зацікавлених сторін.

Загалом, незважаючи на те, що Україна досягла прогресу в приведенні свого митного законодавства у відповідність зі стандартами ЄС, ще потрібно зробити роботу для забезпечення повної відповідності та впровадження. Прийняття та імплементація нових законів і нормативних актів, а також продовження співпраці з ЄС та іншими міжнародними партнерами матимуть вирішальне значення для досягнення цієї мети [24].

Тарифи та мита

Значну роль у митному регулюванні в Україні відіграють тарифи та мита. Тарифи – це збори, що стягуються з товарів, що імпортуються в Україну, тоді як мита – це податки, які стягуються з імпортованих або експортованих товарів.

Ставки тарифів і мит в Україні встановлюються Кабінетом Міністрів і базуються на різних факторах, таких як тип товару, його вартість і країна походження. Метою цих зборів є захист місцевих виробників, отримання доходів для уряду та регулювання торгівлі.

Останніми роками Україна поступово знижує тарифи та мита в рамках своїх зусиль, спрямованих на приведення у відповідність із міжнародними торговельними нормами та сприяння торгівлі. Як член Світової організації торгівлі (СОТ), Україна взяла на себе зобов'язання знизити та скасувати тарифи на товари, що торгуються між членами СОТ. Крім того, Україна підписала низку угод про вільну торгівлю з іншими країнами, які ще більше знизили тарифи та спростили торгівлю.

Незважаючи на ці зусилля, тарифи та мита залишаються значним джерелом доходів для українського уряду, і вони продовжують відігравати важливу роль у регулюванні торгівлі та захисті місцевих виробників. Ефективне впровадження та адміністрування цих зборів, а також постійні зусилля щодо їх зниження будуть ключовими для сприяння економічному зростанню та спрощенню торгівлі в Україні [25].

Митні процедури

Важливою частиною митного регулювання в Україні є митні процедури. Ці процедури передбачають митне оформлення товарів, які ввозяться або виїжджають з країни, і вони призначені для забезпечення дотримання митних правил і правил, запобігання незаконній торгівлі та контрабанді та полегшення потоку товарів через кордон.

В Україні митні процедури регулюються Митним кодексом та відповідними нормативно-правовими актами. Ці процедури включають подання митних декларацій, сплату митних зборів і податків, перевірку товарів і випуск товарів з-під митного контролю.

В останні роки Україна докладає зусиль для спрощення та оптимізації митних процедур з метою покращення бізнес-середовища та сприяння торгівлі. Це включає впровадження електронних митних декларацій і використання систем управління ризиками для прискорення процедур оформлення вантажів з низьким рівнем ризику.

Україна також доклала зусиль, щоб привести свої митні процедури у відповідність зі стандартами ЄС у рамках угоди про асоціацію з ЄС. Це включає впровадження поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі між Україною та

ЄС (ПВЗВТ), метою якої є скасування тарифів та зменшення торгових бар'єрів між Україною та ЄС.

Проте проблеми залишаються, зокрема високий рівень піратства та контрафакції в певних галузях промисловості, а також обмежені ресурси для правозастосування. Постійні зусилля щодо посилення захисту та захисту прав інтелектуальної власності будуть важливими для сприяння інноваціям і креативності в Україні, а також сприяння торгівлі та інвестиціям в країні.

Підсумовуючи, хоча Україна досягла значного прогресу в гармонізації свого митного законодавства з законодавством ЄС, все ще існують прогалини та виклики, які необхідно вирішити. Потрібні подальші зусилля для повного приведення у відповідність зі стандартами та практикою ЄС, зокрема у сфері захисту прав інтелектуальної власності та митних процедур. Тим не менш, прогрес, досягнутий на сьогодні, є свідченням відданості України модернізації своєї митної системи та подальшій інтеграції з Європейським Союзом [24].

Таким чином, оцінка гармонізації законодавства ЄС та України у сфері митного регулювання є позитивною, досягнуто значного прогресу у приведенні нормативно-правової бази України у відповідність до стандартів та передового досвіду ЄС. Проте ще багато роботи належить зробити, зокрема у сферах розбудови потенціалу, правозастосування та модернізації митної інфраструктури та процедур.

2.3 Аналіз стану та ефективності організації митних платежів і тарифних пільг в Україні

Організація митних платежів та тарифних пільг є важливим аспектом митного регулювання, оскільки ці процеси взаємопов'язані і мають великий вплив на міжнародно-економічну діяльність країни. Митні платежі є невід'ємною складовою міжнародної торгівлі та ввезення-вивезення товарів через митний кордон. Вони складаються з митних зборів, податку на додану вартість, акцизного збору та інших

зборів, які сплачуються державному бюджету. В умовах глобалізації світової економіки митні платежі стають серйозним фактором в конкурентній боротьбі на міжнародному ринку.

Тарифні пільги, натомість, є інструментом державного регулювання з метою заохочення експорту та розвитку економіки країни. Вони можуть бути встановлені для певних груп товарів з певних країн, які містять компоненти відповідних виробників тощо. Важливо зазначити, що тарифні пільги підлягають періодичному оновленню відповідно до змін у виробничих процесах країни та світового ринку.

Загалом, раціональна та збалансована організація митних платежів та тарифних пільг є важливими інструментами митного регулювання, які забезпечують державу і бізнес різноманітними можливостями для міжнародного співробітництва та ефективної конкуренції на світовому ринку.

Для початку варто проаналізувати структуру митних платежів в Державному бюджеті України за 2022 р. Розподіл представлено на рисунку 2.3.

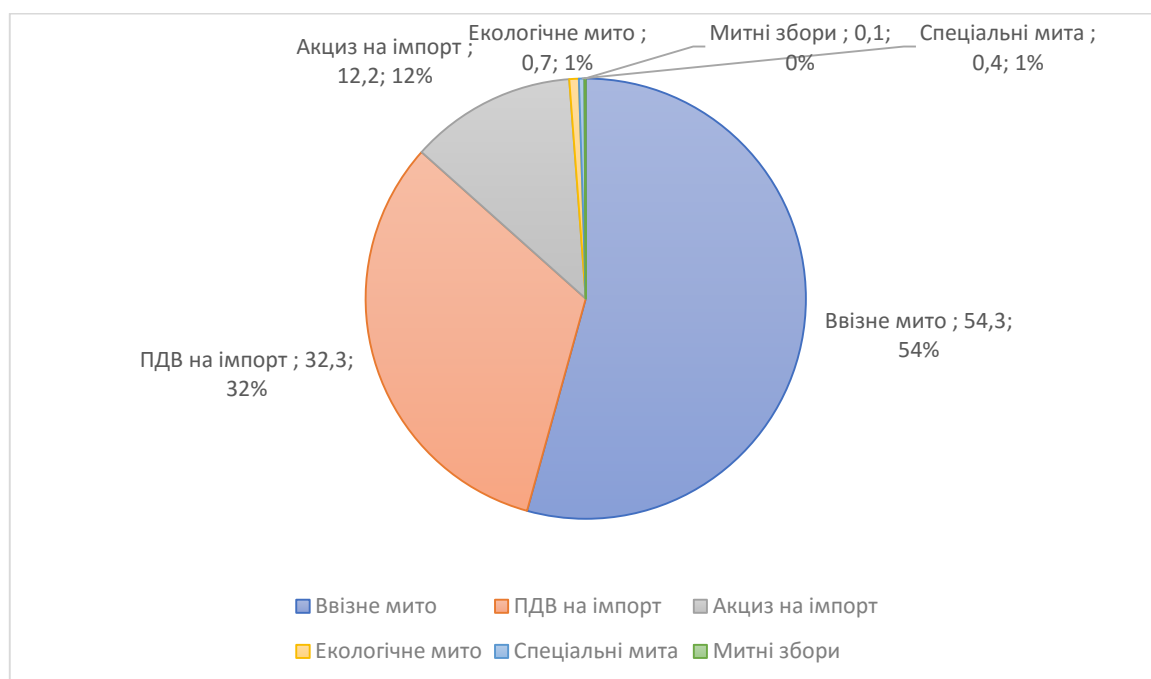

Рисунок 2.3. Структура митних платежів в Державному бюджеті України за 2021 р.,
%

Джерело: складено автором на основі [17]

На початок вересня 2021 року, доходи від митних платежів складали 191,6 млрд грн, що становило майже 25% від загальних доходів бюджету. З цих сум 137,1 млрд грн було отримано за мито на ввезення товарів, 23,6 млрд грн - за плату за митне оформлення, 23,2 млрд грн - за мито на вивезення товарів, а також плату за зберігання та інші митні послуги.

Виконання державного бюджету в 2022 році мало двоїсту характеристику: з одного боку, було перевиконано визначені Законом показники доходів, які становили 1787,4 млрд грн (+15,1%, на що суттєво вплинула підтримка з боку міжнародних донорів), а з іншого боку, було недовиконано видатки, які становили 2705,4 млрд грн (на 10,9% менше від визначеного в Законі). Проте, порівняно з 2021 роком, доходи зросли на 490,5 млрд грн (+37,8%), а видатки - на 1214,2 млрд грн (+81,4%).

У 2022 році бюджет був наповнений в умовах глибокої соціально-економічної кризи та воєнних дій на значній території України, що призвело до критичних втрат у доходах бюджетів на всіх рівнях. Проте доходна частина державного бюджету була виконана на задовільному рівні (+15,1% від визначеного Законом), переважно завдяки грантовій допомозі. У 2022 році відбулося зменшення податкових надходжень до Державного бюджету України, оскільки спостерігалися втрати у податковій базі. Загальний обсяг податкових надходжень становив 949,8 млрд грн, що менше на 157,3 млрд грн або на 14,2% порівняно з 2021 роком. Внаслідок цього, питома вага податкових надходжень скоротилася на 32,2 відсотки: з 85,4% в 2021 році до 53,1% загального обсягу доходів в 2022 році. Найбільші втрати відбулися у митних платежах, зокрема від ПДВ (-33,5% у 2022 році порівняно з 2021 роком) та акцизного податку (-47,7% у 2022 році порівняно з 2021 роком) на ввезені товари, а також від ввізного мита (-36,7% у 2022 році порівняно з 2021 роком). Основна причина - зменшення обсягів імпорту та надання широкого спектру митних пільг.

У 2022 році українськими законодавцями були внесені зміни, що стосуються митних платежів та імпорту та експорту товарів. Зокрема, було збільшено ставки мита на окремі товари, такі як автомобілі, мотори та інші промислові товари. Це мало призвести до збільшення надходжень до державного бюджету.

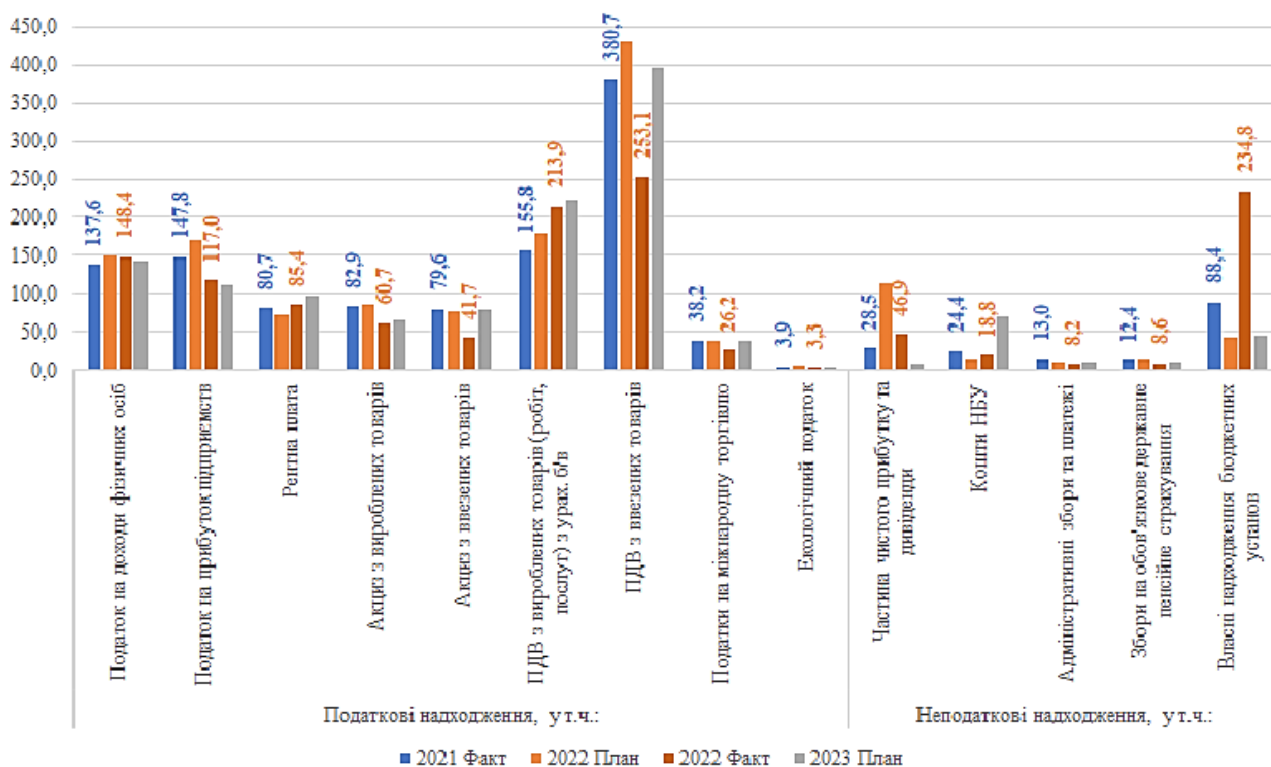

Рисунок 2.4. Динаміка окремих податкових та неподаткових надходжень до Державного бюджету України в 2021–2022 рр., млрд грн

Джерело: складено автором за даними Міністерства фінансів України

Також було посилено контроль за описом товарів при митному оформленні для забезпечення точності та правильного визначення митних платежів. Це може сприяти уникненню втрат бюджетних коштів через неправильне описання товарів.

Однак, з іншого боку, вимоги Європейського Союзу та інших країн щодо зменшення митних бар'єрів можуть призвести до зниження митних ставок на окремі товари, що, в свою чергу, може зменшити надходження до державного бюджету.

Держмитслужба є органом, який забезпечує контроль за своєчасним, достовірним та повним нарахуванням митних та інших платежів платниками податків і їх повною сплатою до держбюджету. Ці кошти, які платники податків сплачують до або на день подання митної декларації для митного оформлення, регулярно перераховуються Держмитслужбою до держбюджету.

Цілком закономірно, що у розпал повномасштабної війни задля підтримки платників податків та максимального забезпечення доставлення всього необхідного

українським цивільним та військовим, Верховна Рада України прийняла низку законодавчих змін з питань пільгового оподаткування товарів, що ввозяться в Україну в умовах воєнного стану (наприклад, ЗУ від 24 березня 2022 року № 2142)

Запроваджені заходи, що призвели до зменшення митних платежів до державного бюджету, включають наступні пільги:

1. Надання пільг зі сплати податків при імпорті товарів, що не пов'язані з протидією збройній агресії країни-окупанта. Загальний обсяг пільг, наданих у квітні-червні 2022 року, становив 42,1 млрд грн. Це включає пільги, надані при ввезенні автомобілів громадянами на суму 26,2 млрд грн, пільги для "спрощених" платників на суму 13,3 млрд грн та пільги зі сплати мита для підприємств на суму 2,6 млрд грн.

2. Надання пільг при імпорті продукції оборонного призначення на суму 31,4 млрд грн. Це включає відстрочення сплати митних платежів під час ввезення товарів на митну територію України, які призначені для Міноборони та ЗСУ згідно з умовами договору.

3. Пільги зі сплати акцизного податку при ввезенні сировини для виробництва інших підакцизних товарів, переважно тютюну, на суму 28,1 млрд грн.

4. Введення нових пільг, спрямованих на відновлення енергосистеми та забезпечення громадян електроенергією. За період листопад-грудень 2022 року обсяг наданих пільг становив 4,8 млрд грн, зокрема 3,8 млрд грн з імпорту електрогенераторів.

Ці заходи були впроваджені шляхом внесення змін до постанови КМУ від 20 березня 2020 року № 224.

Крім того, встановлення 7% ставки оподаткування ПДВ та нульової ставки акцизного податку на пальне призвело до зменшення надходжень цих податків з імпорту пального у березні – вересні 2022 року на 46,2 млрд грн відповідно до Закону України від 13 березня 2022 року № 2120. Навіть після часткового відновлення правил оподаткування акцизним податком у вересні 2022 року обсяги розрахункових умовних недонадходжень акцизного податку та ПДВ у жовтні – грудні 2022 року склали 20,7 млрд гривень.

Запровадження в Україні воєнного стану, тимчасове вимушене призупинення діяльності окремих митниць, зменшення ділової активності суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, обсягів виробництва, зміна логістичних маршрутів, блокування морських торговельних портів, закриття повітряного простору – це все негативно відображається на обсягах оподаткованого імпорту товарів.

Питання надходжень до держбюджету з експорту товарів слід розглядати у двох напрямках: оподаткування товарів вивізним митом та контролю за сплатою внутрішніх податків.

У 2022 році увага всього світу була прикута до експорту з України зерна. Тож принагідно наголошуємо, що експорт зернових, крім олійних культур, відповідно до чинного законодавства України, не є об'єктом оподаткування вивізним митом. Отже, заяви окремих експертів, що вказують на порушення митниками при експорті зерна, зокрема без сплати податків, є неправильними. Держмитслужба не має компетенції з контролю за сплатою внутрішніх податків, включаючи повноту декларування та своєчасність сплати цих податків. Щодо контролю за визначенням митної вартості при експорті товарів, Держмитслужба також не має повноважень на законодавчому рівні для здійснення такого контролю.

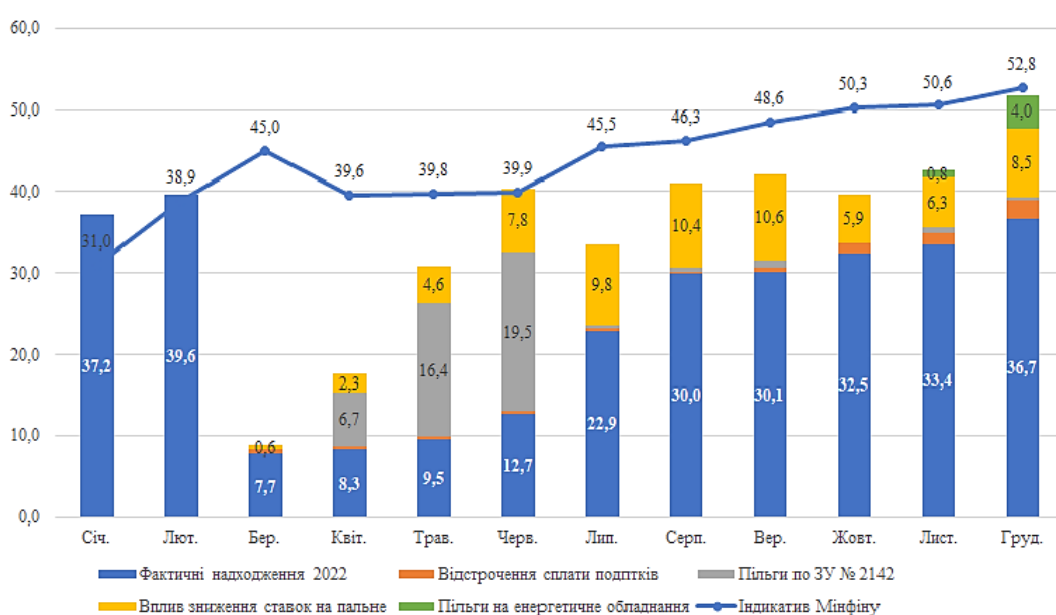
Щодо досягнутих результатів, у 2021 році Держмитслужба перевиконала план на 106,7%, перерахувавши 484,9 млрд грн, що є на 126,3 млрд грн (або на 35%) більше, ніж у 2020 році. У порівнянні з запланованими 454,7 млрд грн, це значить перерахування на 30,2 млрд грн більше. У 2020 році Держмитслужба перерахувала 358,6 млрд грн, що становить 93,7% від запланованої суми 382,8 млрд грн. У 2019 році при запланованих 395,3 млрд грн, Держмитслужба фактично перерахувала 372,5 млрд грн або 94,2% від запланованої суми.

Водночас протягом січня – лютого 2022 року Держмитслужбою перераховано 76,8 млрд грн при плані 69,9 млрд грн, що становить 110% зазначеного планового показника.

Ураховуючи різке зменшення товарних потоків та максимальну підтримку Держмитслужбою пропуску гуманітарних вантажів і реалізацію "зернового

коридору" і т.д., неправомірно заявляти про недостатню роботу митних органів. Держмитслужба, як виконавчий орган влади, має інтерес до сумлінного виконання своїх обов'язків.

Таким чином, в умовах воєнного стану збережено функціональність та спостерігається позитивна динаміка у збільшенні перерахувань митних та інших платежів до дохідної частини бюджету. Показники надходжень до державного бюджету зросли від 7,7 млрд гривень у березні до 36,7 млрд гривень у грудні 2022 р. (рис. 2.5).

Примітка: митні платежі включають ПДВ із ввезених товарів, акцизний податок із ввезених товарів, ввізне та вивізне мита, інші платежі.

Рис. 2.5. Вплив законодавчих змін 2022 р. на стан надходжень митних платежів до Державного бюджету України та виконання індикативних показників у 2022 р., млрд грн

Джерело: складено автором за даними Державної митної служби України

Увесь сукупний обсяг митних платежів, які надійшли до загального фонду державного бюджету у минулому році, становив 275,5 млрд грн, що є на 32,7% менше, ніж у відповідному періоді 2021 року (409,3 млрд грн). Ця зменшення відповідає річному прогнозу Національного банку України щодо зниження ВВП у 2022 році на 31,5%.

Зокрема, обсяги оподаткованого імпорту товарів у 2022 році, у порівнянні з 2021 роком, скоротились на більш ніж у 2,7 рази (з 68,2 млн тонн у 2021 році до 25,8 млн тонн у 2022 році).

Зменшення фізичних обсягів оподаткованого імпорту поряд із зниженням ставок податків на нафтопродукти та збільшенням обсягів пільгового імпорту, перш за все гуманітарної допомоги та товарів оборонного призначення, не сприяло збільшенню надходження податків до бюджету.

Так, суттєве зменшення надходжень митних платежів у 2022 році, у порівнянні з 2021 роком, відбулось при імпорті: нафти та нафтопродуктів – на 52,8 млрд грн; легкових автомобілів – на 31,9 млрд грн; газів нафтових – на 20,5 млрд грн; вугілля кам'яного, коксу – на 9,8 млрд грн.

Аналіз стану та ефективності організації сплати митних платежів і тарифних пільг в Україні представлено у таблиці 2.7.

Таблиця 2.7 - Складові ефективності організації сплати митних платежів і тарифних пільг в Україні

Чинник	Характеристика
Правове поле	Україна має комплексну законодавчу базу для митного регулювання, включаючи Митний кодекс України, Закон про митний тариф та інші відповідні закони та нормативні акти. Ця основа забезпечує надійну основу для організації митних платежів і тарифних пільг в країні.
Тарифи та мита	Україна має відносно низьку тарифну структуру із середньою застосованою тарифною ставкою близько 6,7% у 2022 році. Така низька тарифна структура допомагає сприяти торгівлі та інвестиціям у країні та заохочує імпорт необхідних товарів за нижчими цінами. Однак це також означає, що митні надходження можуть бути обмежені.
Митні процедури	Україна досягла прогресу у спрощенні та оптимізації митних процедур, включаючи запровадження електронних митних декларацій та впровадження систем управління ризиками. Проте ще є можливості для вдосконалення в таких сферах, як митна оцінка, класифікація та визначення походження.
Тарифні пільги	Україна пропонує низку тарифних пільг для сприяння торгівлі та інвестиціям, включаючи пільгові тарифи згідно з угодами про вільну торгівлю та звільнення або зниження тарифів для певних товарів. Однак ефективність цих переваг може бути обмежена складністю правил і норм, що регулюють їх застосування.
Застосування	Митна служба в Україні стикається з низкою проблем, включаючи корупцію, обмежені ресурси та невідповідну інфраструктуру. Незважаючи на те, що в останні роки уряд доклав зусиль для посилення митного контролю, все ще існує потреба в подальшому вдосконаленні цієї сфери.

Джерело: складено автором на основі [27]

Розглянемо чинники більш детально:

Правове поле

Законодавча база митного регулювання в Україні в першу чергу базується на Митному кодексі України, який був прийнятий у 2012 році і з того часу неодноразово змінювався. Кодекс регулює порядок імпорту, експорту і транзиту товарів, а також справляння митних зборів і податків.

Україна також прийняла низку законів та нормативно-правових актів, щоб привести своє митне законодавство у відповідність із законодавством Європейського Союзу в рамках своїх зобов'язань щодо Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Це Закон про митний тариф, Закон про митну вартість, Закон про трансфертне ціноутворення та Закон про уповноважених економічних операторів.

Окрім національного законодавства, Україна також є учасницею кількох міжнародних угод, які регулюють митне регулювання. До них належать Угода Світової організації торгівлі (СОТ) про визначення митної вартості, Конвенція про спрощення та гармонізацію митних процедур (Кіотська конвенція) і Конвенція про тимчасове ввезення (Стамбульська конвенція) [26].

Тарифи та мита

Митні збори та тарифи є важливим джерелом доходів для українського уряду. Ставки митних зборів і тарифів в Україні визначаються Митним тарифом України, який базується на Гармонізованій системі тарифної класифікації, розробленій Всесвітньою митною організацією (ВМО).

Митний тариф України визначає застосовні ставки мит і тарифів для різних категорій товарів залежно від їх класифікації за Гармонізованою системою. Ставки коливаються від нуля до кількох сотень відсотків, залежно від типу товару та країни походження.

Окрім митних зборів і тарифів, в Україні також стягується податок на додану вартість (ПДВ) на імпортні товари. Ставка ПДВ наразі встановлена у розмірі 20 відсотків від митної вартості товару.

В Україні також встановлено систему тарифних пільг, яка передбачає знижені або нульові ставки мит і тарифів на окремі категорії товарів. Ці пільги надаються на

товари, імпортовані з країн, з якими Україна підписала угоди про вільну торгівлю чи інші преференційні торгові угоди, а також на товари, призначені для конкретних цілей, таких як наукові дослідження, гуманітарна допомога чи культурні заходи. Адміністрування тарифних пільг покладається на Державну фіскальну службу України [28].

Митні процедури

Митні процедури в Україні регулюються Митним кодексом України, який базується на принципах переглянутої Кіотської конвенції Всесвітньої митної організації.

Процес митного оформлення в Україні зазвичай складається з наступних етапів:

1. Декларація товарів: імпортер або його уповноважений представник повинен подати митним органам митну декларацію, яка містить інформацію про товари, що імпортуються, включаючи їх класифікацію, походження та вартість.

2. Митний огляд: Митні органи можуть проводити фізичний огляд товарів для перевірки їх опису, кількості та якості. Вони також можуть перевіряти відповідність імпортерним обмеженням і вимогам, таким як стандарти охорони здоров'я та безпеки, екологічні норми та права інтелектуальної власності.

3. Сплата митних зборів і податків: імпортер повинен сплатити будь-які відповідні митні збори, тарифи та податки, такі як ПДВ, перш ніж товари можуть бути випущені з-під митного контролю.

4. Випуск товарів: коли митні органи переконуються, що всі необхідні вимоги виконано, вони випустять товари імпортеру.

Україна також запровадила низку заходів для спрощення та оптимізації митних процедур, таких як використання електронних митних декларацій, створення єдиних центрів митного оформлення та запровадження системи митного контролю на основі оцінки ризиків, спрямованої на вантажі з високим ризиком для огляд [27].

Тарифні пільги

Тарифні пільги є формою торгової політики, яка дозволяє зменшити або скасувати митні збори на певні імпортерні товари. Україна запровадила низку програм тарифних пільг для сприяння розвитку торгівлі та економіки, зокрема:

1. Угоди про преференційну торгівлю (УТП): Україна підписала низку УТП з іншими країнами та регіональними блоками, такими як ЄС, Співдружність Незалежних Держав (СНД) та Світова організація торгівлі (СОТ). Ці угоди зазвичай передбачають зниження або скасування тарифів на певні товари, якими торгують сторони.

2. Загальна система преференцій (GSP): Україна запровадила програму GSP, яка надає преференційний режим для імпорту з країн, що розвиваються. Відповідно до GSP відповідні товари можна ввозити в Україну без мита або за зниженими ставками.

3. Зони вільної торгівлі (ЗВТ): Україна створила декілька ЗВТ, які є визначеними географічними зонами, де товари можна імпортувати, зберігати, переробляти та реекспортувати без сплати митних зборів чи податків. ЗВТ покликані сприяти інвестиціям та економічному розвитку шляхом залучення іноземного бізнесу в країну.

4. Режим тимчасового ввезення: Україна дозволяє тимчасове ввезення певних товарів, таких як обладнання для виставок, ярмарків або інших тимчасових заходів, без сплати митних зборів або податків.

Програми тарифних пільг спрямовані на сприяння міжнародній торгівлі, залучення іноземних інвестицій і стимулювання економічного зростання шляхом зменшення торгових бар'єрів і сприяння доступу до ринку. Однак вони повинні бути ретельно розроблені та впроваджені, щоб гарантувати, що вони не підривають національну промисловість і не створюють недобросовісної конкуренції [28].

Застосування

Ефективне правозастосування має вирішальне значення для забезпечення належного адміністрування та впровадження митних платежів і тарифних пільг. В Україні Державна фіскальна служба відповідає за виконання митного законодавства та нормативно-правових актів, у тому числі за стягнення митних зборів і податків.

Ефективність організації митних платежів і тарифних пільг в Україні останніми роками є предметом дискусій і досліджень. Незважаючи на те, що країна досягла прогресу в модернізації свого митного управління та зміцненні спроможності

правоохоронних органів, все ще існують виклики та проблеми, які необхідно вирішити.

Одним із головних викликів є високий рівень корупції та відсутність прозорості та підзвітності митної адміністрації. Це призвело до значних втрат доходів і підірвало довіру суспільства до системи. Незважаючи на зусилля, спрямовані на боротьбу з корупцією, такі як створення антикорупційних підрозділів і впровадження заходів для підвищення прозорості, ще потрібно пройти довгий шлях для вирішення цієї проблеми.

Іншою проблемою є складність і неузгодженість митних процедур і правил, які можуть бути обтяжливими для бізнесу та призвести до затримок і додаткових витрат. Незважаючи на те, що Україна докладає зусиль для спрощення та оптимізації митних процедур, все ще існує потреба в подальших реформах для зменшення бюрократії та підвищення ефективності [27].

Що стосується тарифних пільг, Україна має низку преференційних торговельних угод з іншими країнами та регіонами, які надають підприємствам можливість вийти на нові ринки та отримати вигоду від знижених тарифів. Однак існує також занепокоєння щодо зловживання цими перевагами, зокрема у зв'язку з неправильною класифікацією товарів і підробкою документів. Потрібні більш ефективний моніторинг і забезпечення виконання цих угод, щоб переконатися, що вони використовуються належним чином і не використовуються в шахрайських цілях.

Загалом, незважаючи на те, що Україна досягла прогресу в модернізації свого митного адміністрування та посиленні спроможності правоохоронних органів, все ще існують виклики та проблеми, які необхідно вирішити для підвищення ефективності організації митних платежів і тарифних пільг. Необхідно докласти більше зусиль для боротьби з корупцією, спрощення митних процедур та забезпечення належного використання тарифних пільг [28].

Підсумовуючи, на основі аналізу законодавчої бази, тарифів і мит, митних процедур, тарифних пільг і правозастосування в Україні можна зробити висновок, що хоча в певних сферах було досягнуто прогресу, все ще є можливості для покращення

з точки зору ефективності організація митних платежів і тарифних пільг в країні. Гармонізація законодавства з ЄС є постійним процесом, і все ще існують проблеми з дотриманням правил та захистом прав інтелектуальної власності. Крім того, незважаючи на те, що статистика митних платежів і тарифних пільг демонструє певні позитивні тенденції, все ще існує потреба в подальшій розробці механізмів для забезпечення дотримання законодавства та запобігання корупції. Загалом важливо, щоб Україна продовжувала працювати над удосконаленням своєї митної системи для сприяння спрощенню торгівлі, залученню іноземних інвестицій та покращенню своєї економіки.

РОЗДІЛ 3

ВДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ МИТНИХ ПЛАТЕЖІВ І ТАРИФНИХ ПІЛЬГ В УКРАЇНІ

3.1 Зарубіжний досвід організації митних платежів і тарифних пільг в ЄС

Умови глобалізації та збільшення взаємозалежності країн призвели до посилення важливості ефективної митної політики. Вона дозволяє використовувати переваги глобалізації, сприяє росту торговельного обороту, покращенню структури товарообігу та збільшенню конкурентоспроможності національної продукції. Крім того, ефективність діяльності митних органів допомагає запобігти поширенню шахрайства на світових ринках. Організація митних платежів і надання тарифних пільг є важливими складовими міжнародної торгівлі в Європейському Союзі (ЄС). Провідні країни ЄС, такі як Німеччина, Франція, Великобританія, Нідерланди та Італія, розробили різноманітні стратегії та впровадили заходи для сприяння торгівлі та створення сприятливих умов для бізнесу. Цей вступ містить огляд іноземного досвіду в цих сферах, висвітлюючи ключові практики та політику, що застосовуються цими країнами.

Німеччина створила добре розвинену систему митних платежів, використовуючи різні митні угоди, в тому числі угоди про вільну торгівлю. Ці угоди дозволяють зменшити або скасувати митні збори на певні товари, сприяючи міжнародній торгівлі. Крім того, Німеччина пропонує тарифні пільги через угоди про преференційну торгівлю, надаючи нижчі або нульові тарифи для прийнятних продуктів із країн-партнерів.

Функції митних органів не обмежуються тільки митним контролем при перетинанні кордону. Крім цього, вони відповідають за податкову поліцію, контроль за дотриманням законів автомобільними транспортними засобами та прикордонним контролем. Центральний орган митних органів включає три основних підрозділи: організації управління митницями, митної політики та податків на споживання і монополії. Федеральне міністерство фінансів ФРН включає Митно-криміналістичне відомство, Управління федеральною монополією на продукти винокуріння, а також

митні комісаріати та митні пости. Кожен підрозділ має визначені завдання та виконує свої функції в рамках цих завдань.

Підрозділ організації управління митницями координує організацію та керівництво митними органами, проводить атестацію та навчання персоналу, контролює систему постачання товарів та автотранспорту, здійснює контроль за веденням касових операцій та бухгалтерського обліку, координує роботу прикордонної митної служби та служби митних розслідувань.

Другий підрозділ спеціалізується на питаннях митного тарифу, митного законодавства, митної вартості, режиму транзиту та переробки товарів, торгово-митної політики міжнародних організацій та ін.

Третій підрозділ здійснює свою діяльність у напрямках стягування податків на нафтопродукти, монополії на виробництво сірників та алкогольної продукції, митного збору та податків на споживання тютюну та інших підакцизних товарів.

Франція надала пріоритет спрощенню митних платежів шляхом впровадження електронних систем і автоматизованих процесів. Це спрощує митні процедури, роблячи торгівлю ефективнішою. Франція також надає тарифні преференції відповідно до торговельних угод, таких як Загальна система преференцій ЄС (GSP), яка надає преференційний доступ до певних товарів із країн, що розвиваються [30].

Сполучене Королівство, хоча вже не є членом ЄС, створило власну систему митних платежів і тарифних пільг після виходу з ЄС. Глобальний тариф Великобританії (UKGT) встановлює митні збори для імпортованих товарів, і Великобританія уклала торговельні угоди, щоб надати тарифні переваги та полегшити торгівлю з різними країнами.

Нідерланди мають добре організовану митну адміністрацію, яка наголошує на спрощених процедурах для довірених торговців. Програми авторизованих економічних операторів пришвидшують митне очищення для сумісних трейдерів, і країна запровадила тарифні преференції через угоди про вільну торгівлю та регіональні торгові блоки, такі як ЄС та Європейська асоціація вільної торгівлі (ЄАВТ).

Італія запровадила заходи щодо спрощення митних процедур та зменшення адміністративного тягаря. Вона інвестувала в електронні митні системи та запровадила такі ініціативи, як програма Уповноваженого економічного оператора (АЕО), що пропонує переваги довіреним трейдерам. Участь Італії в схемах преференційної торгівлі ЄС забезпечує тарифні пільги та сприяє торгівлі з країнами-партнерами.

Хоча ці приклади демонструють іноземний досвід організації митних платежів і тарифних переваг у провідних країнах ЄС, важливо визнати, що митні правила та практика можуть відрізнятися в різних країнах. Кожна нація може мати свою унікальну політику та процедури. Тим не менш, досвід цих країн дає цінну інформацію про ефективні практики та служить основою для постійного вдосконалення та гармонізації в ЄС та за його межами.

У таблиці 3.1 подано огляд зарубіжного досвіду організації сплати митних платежів і тарифних пільг у провідних країнах Європейського Союзу (ЄС).

Таблиця 3.1 - Огляд зарубіжного досвіду організації сплати митних платежів і тарифних пільг у провідних країнах Європейського Союзу

Країна	Митні платежі	Тарифні пільги
Німеччина	Розвинута система	Митні угоди зі зниженими або скасованими тарифами
	Угоди про вільну торгівлю	Угоди про переваги у торгівлі
Франція	Спрощена митна процедура	Тарифні преференції в рамках торгівельних угод
	Електронні системи та автоматизація	Загальна система преференцій ЄС (GSP)
Англія	Незалежна митна система (після виходу з ЄС)	Глобальний тариф Великої Британії (UKGT)
		Угоди про торгівлю, укладені в результаті переговорів
Нідерланди	Організоване митне управління	Спрощені процедури для довірених трейдерів
	Програми для авторизованих економічних операторів	Тарифні преференції в рамках торгівельних угод
Італія	Спрощена митна процедура	Програма "Авторизований економічний оператор" (АЕО)
	Електронні митні системи	Тарифні переваги в рамках торгівельних угод

Джерело: складено автором на основі [30]

Тут висвітлюються ключові аспекти систем митних платежів кожної країни та заходи, які вони запровадили для надання тарифних переваг. Хоча ця таблиця

представляє загальний огляд, важливо визнати, що митні правила та практика можуть відрізнятися, і кожна країна може мати свою власну політику та процедури. Незважаючи на це, ця таблиця пропонує цінну інформацію про підходи, використані відомими державами ЄС для сприяння міжнародній торгівлі та розвитку економічного співробітництва [31].

У підсумку в таблиці наведено різноманітні підходи провідних країн ЄС до організації митних платежів та надання тарифних пільг. Німеччина наголошує на добре розвинутих системах і митних угодах щодо зниження або скасування тарифів. Франція зосереджується на спрощенні митних процедур і пропонуванні тарифних преференцій за торговими угодами. Сполучене Королівство створило власну митну систему після членства в ЄС і домовилося про торговельні угоди для полегшення торгівлі. Нідерланди надають пріоритет організованому митному управлінню та спрощеним процедурам для довірених торговців. Італія інвестує в електронні системи та пропонує переваги через такі програми, як Уповноважений економічний оператор. Хоча ці приклади підкреслюють іноземний досвід, важливо визнати, що митні правила можуть відрізнятися, і кожна країна може мати свою власну політику та процедури. Тим не менш, ці зусилля спрямовані на оптимізацію міжнародної торгівлі та сприяння економічному співробітництву всередині ЄС.

На завершення, зарубіжний досвід організації митних платежів і тарифних пільг у провідних країнах ЄС демонструє різноманітні підходи та заходи для сприяння міжнародній торгівлі та розвитку економічного співробітництва. Ці країни розробили добре структуровані митні системи, запровадили спрощені процедури та уклали торгові угоди про зниження або скасування тарифів на відповідні товари. Вони також інвестували в електронні системи та запровадили такі програми, як «Уповноважений економічний оператор», щоб прискорити митне оформлення для довірених торговців. Хоча можуть бути відмінності в конкретних політиках і процедурах, загальною метою є оптимізація торгових процесів і створення сприятливих умов для бізнесу. Досвід Німеччини, Франції, Сполученого Королівства, Нідерландів та Італії дає цінну інформацію про ефективні практики митного адміністрування та тарифних пільг, що є основою для постійного вдосконалення та гармонізації в ЄС та за його межами [31].

3.2 Проблеми та напрями покращення організації митних платежів і тарифних пільг в Україні

Незважаючи на короткий період існування, сьогодні Державна митна служба України є одним з найбільш функціонально розвинутих державних органів. Це досягнуто завдяки постійному реформуванню та вдосконаленню податкової служби. На сьогоднішній день не проведено всеохоплюючих досліджень щодо стану діяльності митних інституцій та шляхів подолання проблем через світові тенденції.

Як свідчать підсумки роботи митних органів України за останні роки, ними до державного бюджету було спрямовано надходжень податків на суму, що становить майже половину доходів державного бюджету [44].

Організація митних платежів і тарифних пільг в Україні відносно добре налагоджена, але все ще є можливості для вдосконалення в таких сферах, як митні процедури, тарифні пільги та правозастосування. Постійні зусилля щодо посилення митного регулювання в цих сферах будуть важливими для сприяння торгівлі та інвестиціям у країні та забезпечення ефективного потоку товарів через кордони.

Характерною функціональною особливістю вітчизняної митної політики на сучасному етапі є домінування її бюджетоутворюючої функції, оскільки саме Державна митна служба України відіграє провідну роль у забезпеченні бюджетних надходжень. А отже, саме фіскальна функція є ключовою, оскільки від її виконання залежать показники ефективності діяльності митних органів. За статистичними даними, митниці Державної митної служби України впродовж 2014–2021 рр. виконували цю функцію в повному обсязі, незважаючи на економічну і політичну ситуацію в країні (рис. 3.1).

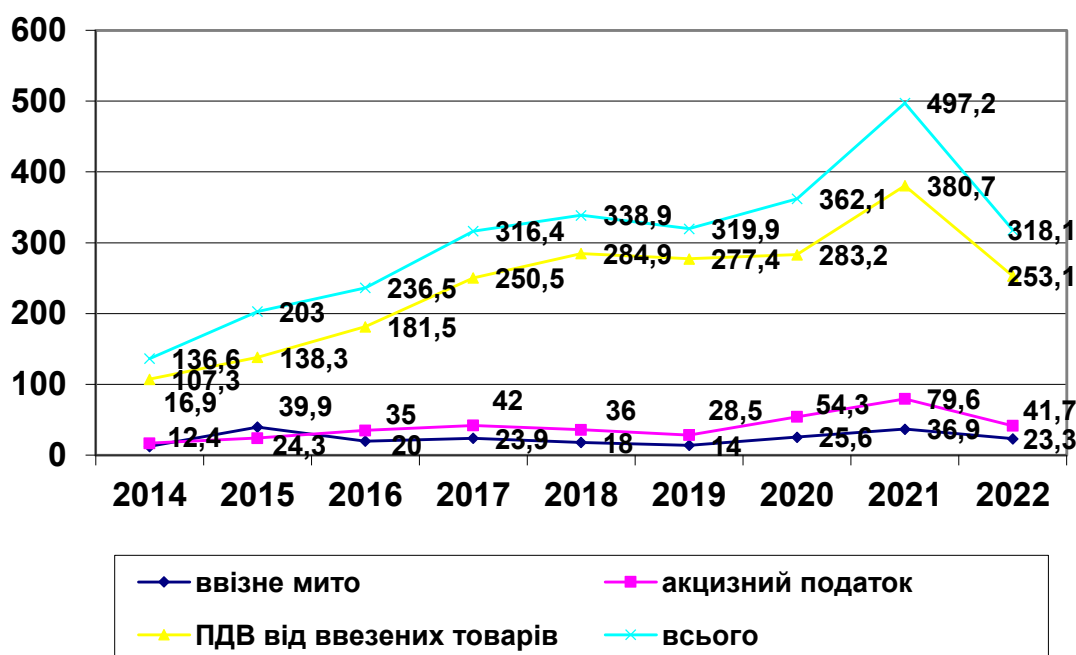

Рисунок 3.1. Динаміка митних надходжень до державного бюджету, млрд. грн.
Джерело: складено автором на основі [47]

У зв'язку з повномасштабною війною та з метою підтримки платників податків і максимального забезпечення доставки необхідних товарів українському населенню і військовим частинам, Верховна Рада України прийняла ряд законодавчих змін, що стосуються пільгового оподаткування товарів, що імпортуються до України в умовах воєнного стану.

Варто зазначити, що одним із чинників, який вплинув на збільшення надходження податку на додану вартість у період 2015–2022 рр., є запровадження системи електронного адміністрування ПДВ з 1 липня 2015 р., яка дала змогу виключити махінації з ПДВ та, своєю чергою, збільшити надходження податку до бюджету [4].

Другу сходинку посідає акцизний податок із увезених на митну територію України підакцизних товарів, частка якого – приблизно 13%. Платежі акцизного податку протягом досліджуваного періоду також показали тенденцію до зростання. Потрібно відзначити, що впродовж досліджуваного періоду на зростання надходження акцизного податку вплинула низка чинників, серед яких – підвищення ставок податку (на бензин та дизпаливо на 2%; на транспортні засоби – від 0,4% до 33%, запровадження акцизного податку на вантажні автомобілі та автобуси,

зростання середньорічного курсу гривні до євро (ставки акцизного податку на окремі види підакцизної продукції визначені в євро)), а також збільшення обсягів імпорту деяких підакцизних товарів [4].

Третє місце за надходженнями належить увізному миту, яке з 2015 р. демонструє спадну динаміку та становить 8%. Стосовно незначних показників увізного мита, то причинами цього є зміна імпоротної структури та падіння цін на міжнародних ринках [4].

Безсумнівно, можна говорити про значну роль митних платежів у наповненні бюджету України як важливого механізму перерозподілу ВВП країни. Однак варто відзначити, що дохідна база бюджету України є надзвичайно кризовою.

Згідно з рекомендаціями Всесвітньої митної організації, частка митних платежів у податкових надходженнях бюджету країни не повинна перевищувати 5-10% для безризикового функціонування державних фінансів. Бюджет з середнім ризиком характеризується тим, що частка митних платежів у податкових надходженнях становить від 10% до 18%.

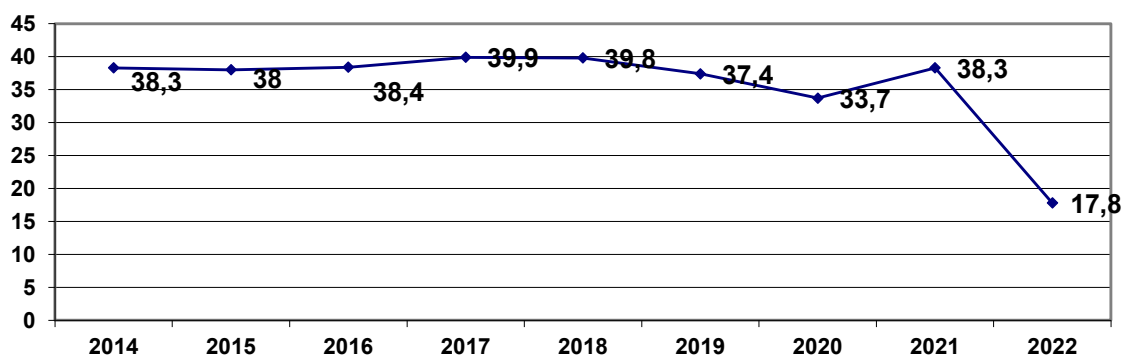

Рисунок 3.2. Частка митних надходжень у загальних доходах державного бюджету, %

Джерело: складено автором на основі [25]

З рис. 3.2 бачимо, що митні надходження формують до 40% бюджетних надходжень, за винятком 2022 р., коли Державний бюджет України формувався в умовах війни з Росією.

Незважаючи на ряд не вирішених проблем, що стосуються механізму контролю митної вартості, тенденції провадження вказаного процесу вказують на зростаюче

значення контрольної складової в механізмі здійснення митно-тарифного регулювання (табл. 3.2).

Таблиця 3.2.

Надходження від здійснення контролю митної вартості товару у 2018-2022 р.р.

Показник	2018	2019	2020	2021	2022
Надходження від здійснення контролю митної вартості товарів, (млрд. грн.)	4,65	7,96	6,92	9,75	6,3
Величина надходжень від здійснення контролю митної вартості товарів в загальному обсязі митних платежів, (%)	1,26	2,13	1,91	1,96	1,96

Джерело: складено автором на основі [47]

В загальному плані, тренд ефективності контролю митної вартості останніх 10 років свідчить про доволі стійку зростаючу тенденцію вказаної складової механізму митно-тарифного регулювання.

Згідно з Концепцією реформування митної служби України на 2019-2029 роки, одним з напрямків покращення є удосконалення системи митної статистики та митних процедур, що передбачає:

1. Впровадження єдиного електронного порталу митних платежів та послуг, що дозволить зменшити адміністративні витрати для бізнесу та забезпечити контроль за митними платежами.

2. Реформування системи митних тарифів та пільг, зокрема шляхом прозорості та спрощення процесу оскарження рішень митних органів щодо митної ставки та її застосування.

3. Удосконалення митної інфраструктури та організації митного контролю, що передбачає оптимізацію митних пости на кордоні, забезпечення технічної підтримки обладнання митниць та внесення змін у процедури з митного оформлення товарів.

4. Розробка та впровадження механізмів електронного спілкування з бізнесом та громадськими організаціями, що дозволить забезпечити доступність та оперативність обміну інформацією щодо митних платежів та тарифних пільг.

Такі заходи дозволять забезпечити максимальну прозорість та ефективність у сфері митних платежів та тарифних пільг в Україні.

Навіть якщо частка митних правопорушень у загальній структурі злочинності в Україні є незначною, високий рівень соціальної та економічної небезпеки, пов'язаної з цими порушеннями, вимагає активної боротьби з ними. Ця боротьба повинна враховувати всі мотиви (чинники) вчинення митних правопорушень, загрози, що виникають, а також індикатори (критерії) митної злочинності [22].

Доцільно зацентувати увагу на основних чинниках, які обумовлюють існування контрабандної діяльності:

- низький рівень матеріального забезпечення населення;
- в прикордонних регіонах існує значна мотивація для здійснення контрабанди через значні фінансові переваги (ризики), які вона надає. Для багатьох мешканців цих регіонів контрабанда стала основним джерелом доходу;
- висока прибутковість цього виду злочинного бізнесу;
- недосконалість митного та податкового законодавства;
- недостатньо ефективний рівень митного та прикордонного контролю [2];
- чинники соціально-психологічного характеру;
- невисокий рівень інноватизації технічного забезпечення митного контролю та оформлення тощо.

За даними аналітично-статистичних досліджень, середньорічні обсяги контрабандних поставок в Україну за період з 2014 по 2019 рік оцінюються на 10,7 млрд доларів США або 8,8% ВВП. Результати регресійного аналізу, який включає залежність між обсягами імпорту України, ВВП та контрабандними поставками, служать основою для такої оцінки [2], було розраховано прогнозні обсяги контрабандних поставок в Україну у 2020–2022 роках (рис.3.3).

Проведені оцінки фіскальних ризиків контрабанди в Україні показали, що найбільш вразливими товарними групами є машини та електроніка. Особливо значними ризиками є фінансові збитки внаслідок невнесення податку на додану вартість при імпорті товарів [22].

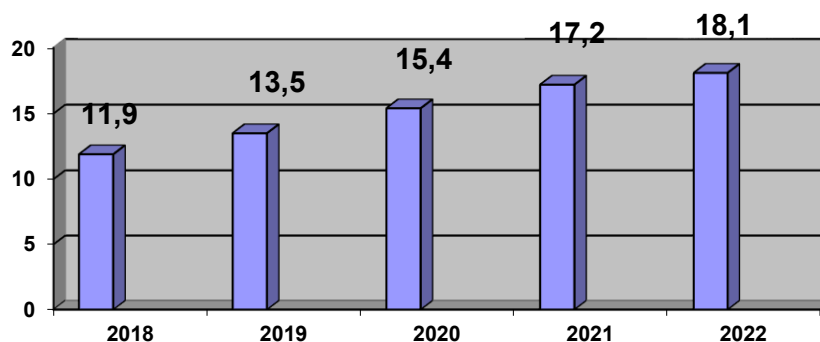

Рисунок 3.3. Обсяги контрабандних поставок в Україну, млрд. дол. США

Джерело: складено автором на основі [22]

Залежно від джерел, втрати, пов'язані з прогалинами у законодавстві, неефективністю роботи митних органів та контрабандою, оцінюються на рівні 4-5 млрд доларів на рік в Україні. У останні роки Україна прийняла необхідне законодавство, включаючи заходи, передбачені в Угоді про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, для усунення основних проблем у цій сфері. Зараз важливо забезпечити належну реалізацію Державної антикорупційної програми (ДАП) на період з 2023 по 2025 роки з метою подальшого боротьби з цими проблемами [6].

Втручання контрабандної діяльності в процес організації митних платежів та тарифних пільг може бути мінімізоване через ряд важливих заходів, наприклад: законодавче регулювання: необхідно забезпечити суворе дотримання всіх законів та правил, які регулюють діяльність митних служб та органів, що контролюють торгівлю; посилене використання інновацій, наприклад, у процедурі митного оформлення, щоб забезпечити якість та точність обробки даних та митних платежів; застосування електронних технологій, яке може знизити ризик корупції та сприятиме більшому контролю над митними платежами; налагодження ефективного співробітництва між митними службами, щоб забезпечити ефективний контроль над контрабандною діяльністю та зменшити ризик неправомірного перетину кордону; вдосконалення процедури контролю та моніторингу проходження товарів через митний кордон, а також систем виявлення та запобігання контрабанди; розширення інформаційних можливостей (обмін важливою інформацією між митною службою та

іншими державними органами допоможе ідентифікувати потенційно небезпечні замовлення та зменшить ризики контрабанди), тощо.

Процес організації митних платежів і тарифних пільг в Україні уповільнено через ряд проблем. Ось деякі проблеми, пов'язані з цим процесом:

1. Корупція: корупція є давньою проблемою в Україні, і вона також вплинула на митний сектор. Хабарі та незаконні платежі були поширеними, що призвело до відсутності прозорості та справедливості в митних процедурах. Ця корупція перешкоджає належній організації та збору митних платежів.

2. Складні правила: Митні правила в Україні можуть бути заплутаними і складними для навігації. Велика кількість документів і бюрократичні процедури створюють можливості для затримок і неефективності. Імпортери та експортери часто намагаються виконати вимоги, що призводить до затримок і додаткових витрат.

3. Непослідовне впровадження: Були випадки непослідовного впровадження митних правил у різних регіонах України. Відсутність одноманітності призводить до плутанини та неузгодженості в тарифних пільгах і митних платежах, що ускладнює підприємствам планування та ефективну діяльність.

4. Високий адміністративний тягар: адміністративний тягар, пов'язаний з митними процедурами, часто є надмірним. Часте подання документів, численні перевірки та надлишкові процеси призводять до затримок і збільшення витрат. Цей тягар може перешкоджати іноземним інвестиціям і перешкоджати спрощенню процедур торгівлі [30].

5. Відсутність автоматизації та прозорості: обмежена автоматизація та застарілі системи в митній адміністрації України перешкоджають ефективності та прозорості. Ручні процеси збільшують ризик людських помилок і сприяють корупції. Відсутність модернізованої митної інфраструктури ускладнює оптимізацію митних платежів та ефективне впровадження тарифних пільг.

6. Контрабанда та діяльність на сірому ринку: Україна зіткнулася з проблемами, пов'язаними з контрабандою та сірим ринком, які ухиляються від сплати митних платежів та підривають законний бізнес. Ця діяльність має негативні економічні

наслідки, включаючи втрату доходів для уряду та недобросовісну конкуренцію для підприємств, які відповідають вимогам.

Щоб вирішити ці проблеми, Україна працює над реформуванням свого митного управління, включаючи впровадження електронних митних систем, спрощення процедур та підвищення прозорості. Однак ці зусилля вимагають постійної відданості та постійного моніторингу для забезпечення їх ефективності та пом'якшення проблем, пов'язаних з організацією митних платежів і тарифних пільг.

Отже, організація сплати митних платежів і тарифних пільг в Україні стикається з кількома суттєвими проблемами. Корупція в митному секторі, складне регулювання, непослідовне впровадження, високий адміністративний тягар, відсутність автоматизації та прозорості, а також наявність контрабанди та діяльності на сірому ринку є основними перешкодами для ефективної та справедливої системи. Ці проблеми мають негативні наслідки для бізнесу, державних доходів і сприяння торгівлі. Щоб вирішити ці проблеми, Україна розпочала реформи митного управління, такі як запровадження електронних митних систем, спрощення процедур та зусилля щодо підвищення прозорості. Однак стійка прихильність і постійний моніторинг є вирішальними для забезпечення ефективності цих реформ і подолання труднощів, пов'язаних з організацією митних платежів і тарифних пільг. Долаючи корупцію, спрощуючи процедури, запроваджуючи автоматизацію та боротьбу з контрабандою, Україна може створити більш прозоре, ефективне та сприятливе для бізнесу митне середовище [30].

Експерти підкреслили необхідність підвищення рівня цифровізації та автоматизації митних процедур. Організація економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР) в 2017 році оцінила досягнення України в цьому напрямі у 0,6 балів з 2 можливих, що свідчить про недостатній рівень. У жовтні 2022 року набув чинності Закон України «Про приєднання України до Конвенції про процедуру спільного транзиту» від 30.08.2022 № 2555, завдяки якому митні служби різних держав зможуть обмінюватися митними даними. Виконуючи цей закон, Україна зможе вдосконалити процеси автоматизації митних процедур.

Залишається не вирішеною проблема порушення прав інтелектуальної власності при імпорті товарів. Це стосується так званого «сірого» імпорту. Оригінальні товари, що ввозяться на ринок і виготовлені правовласником, мають бути введені в обіг вперше в іншій державі ним же або за його згодою. «Сірий» імпорт здійснюється без згоди власника торговельної марки. У 2020 році його рівень, за даними опитування імпортерів та експортерів, склав понад 24%. При цьому основними причинами «сірого» імпорту в Україні є корупція в митних органах, можливість безризикового збуту таких товарів всередині країни, а також можливість для нелегального імпортера уникнути податків і отримати вищу маржу [6].

Проблема порушень, пов'язаних з «сірим» імпортом, негативно впливає на споживачів, які позбавлені можливості захисту своїх прав у разі отримання неякісних товарів. Тому у ДАП пропонується розширити права офіційних імпортерів щодо протидії порушенням прав інтелектуальної власності під час переміщення товарів через митний кордон України.

На думку експертів, потрібно посилити громадський контроль діяльності Державної митної служби (Держмитслужби), зокрема, шляхом незалежного формування та діяльності громадської ради при ній за аналогією з НАЗК чи Національним антикорупційним бюро України (НАБУ).

За результатами опитувань, є позитивна динаміка зменшення рівня корупції у сфері оподаткування. У 2020 році, на думку 31% представників бізнесу, сфера оподаткування найбільше потребувала боротьби з корупцією (тоді як у 2018 році так вважали 54% підприємців) [6].

Серед недоліків, які потребують врегулювання, – надмірний обсяг дискреційних повноважень у працівників органів податкової служби, тобто коли вони приймають рішення на власний розсуд у межах кількох юридично допустимих варіантів.

Також до корупційних ризиків призводить надмірна зосередженість органів податкової служби на застосуванні фінансових санкцій, через що здійснюється тиск на бізнес.

Незважаючи на створення в 2021 році Бюро економічної безпеки (БЕБ), яке мало б мінімізувати ці ризики, експерти відзначили необхідність підвищення його ефективності. Так, потрібно удосконалити порядок проведення конкурсу на посаду директора БЕБ, оскільки це запорука незалежності установи та прозорого проведення конкурсів на інші посади.

Державна антикорупційна програма на 2023-2025 роки розробляється НАЗК на виконання Антикорупційної стратегії до 2025 року та має бути затверджена Кабінетом Міністрів України.

Система оподаткування в Україні в основному виконує фіскальну функцію, а не сприяє стимулюванню бізнесу та громадян до чесної сплати податків та легалізації тіньових доходів. Для ефективного реформування митних інституцій необхідний діалог між державою та суспільством, а також довіра бізнесу до влади.

Однією з основних задач дослідження ефективності роботи митних інституцій є аналіз проблем у їх діяльності, пов'язаних з захистом прав громадян під час митних процедур. Потрібно розробити пропозиції щодо подолання цих проблем і вдосконалення правового регулювання діяльності митних посадових осіб.

Забезпечення дотримання прав і свобод громадян при митному контролі та інших митних процедурах є основною метою митних інституцій. Для цього необхідні ефективні механізми захисту прав громадян та створення умов для їх вільного та ефективного реалізації. Потрібне правове регулювання, яке б забезпечило повагу та захист прав громадян, а також ефективну процедуру оскарження рішень та дій митних посадових осіб. Крім того, важливо усунути об'єктивні та суб'єктивні фактори, які перешкоджають реалізації прав громадян у митних правовідносинах [32].

Діяльність митних інституцій з усунення цих перешкод, особливо у сфері правозастосування митних органів, є складним завданням. Навіть при існуванні майже ідеального законодавства та можливості ефективного оскарження рішень, повне забезпечення прав і свобод громадян є малоймовірним. Ці перешкоди можна умовно поділити на дві групи:

1. Організаційно-структурні перешкоди, які виникають через недосконалу структуру та неефективну діяльність Державної митної служби України.

2. Проблеми, пов'язані з людським фактором у роботі митних інституцій, які виникають через неспроможність посадових осіб ефективно виконувати свої обов'язки та приймати нові ідеї.

Перша група проблем пов'язана з організаційною діяльністю митних інституцій під час здійснення митних процедур для громадян, що перетинають митний кордон України, а також зі структурою управління митними органами. Саме структура є важливим аспектом діяльності митних інституцій, оскільки внутрішня організація Державної митної служби України є системою, в якій внутрішні зв'язки між компонентами формують цей орган як єдину систему.

Проблеми другої групи пов'язані з професійним рівнем та компетентністю посадових осіб митних інституцій. Ці проблеми виникають через недостатню здатність посадових осіб ефективно виконувати свої обов'язки та недостатню відкритість до нових ідей і підходів.

Для подолання організаційно-структурних проблем необхідно провести ретельний аналіз та перегляд структури управління митними органами. Має бути створена ефективна система внутрішніх зв'язків та комунікації між компонентами Державної митної служби України. Крім того, слід розглянути можливість впровадження сучасних інформаційних технологій та автоматизації процесів, що сприятимуть покращенню роботи митних органів.

Для забезпечення ефективного правозастосування варто вжити ряд заходів, зокрема:

1. Модернізація митного адміністрування: інвестувати в модернізацію свого митного адміністрування шляхом впровадження автоматизованих систем митного оформлення та управління ризиками, а також модернізації фізичної інфраструктури.

2. Розвиток спроможності: працювати над підвищенням спроможності своїх митників, надаючи навчання та технічну допомогу, зокрема у сферах управління ризиками та правозастосування.

3. Координація з іншими відомствами: створити механізми міжвідомчої співпраці для покращення координації між митними органами та іншими правоохоронними органами, такими як поліція та прикордонна служба.

4. Управління ризиками: прийняти підхід до контролю за дотриманням митного законодавства на основі управління ризиками, який передбачає використання аналітичних даних та аналіз даних для виявлення вантажів з високим ризиком і зосередження зусиль правоохоронних органів на цих вантажах.

5. Антикорупційні заходи: вжити заходів для боротьби з корупцією в митному управлінні, включаючи створення антикорупційних підрозділів у Державній фіскальній службі та впровадження заходів для підвищення прозорості та підзвітності.

Ефективне стягнення митних платежів і тарифних пільг має важливе значення для забезпечення дотримання митних законів і правил, запобігання шахрайству та контрабанді та захисту вітчизняної промисловості. Зусилля України щодо модернізації митного управління та посилення її правоохоронної спроможності є важливими кроками на шляху досягнення цих цілей [29].

Щодо проблеми, пов'язаної з людським фактором, необхідно звернути увагу на підвищення професійної компетентності та кваліфікації посадових осіб митних інституцій шляхом впровадження системи навчання, підвищення кваліфікації та професійного розвитку. Також важливо створити стимули для посадових осіб, що сприятимуть їх мотивації та ефективному виконанню роботи.

Загальна мета полягає в забезпеченні ефективного функціонування митних інституцій та забезпеченні прав та свобод громадян у сфері митних правовідносин. Це можливо шляхом проведення системних реформ, встановлення ефективної комунікації між державою, суспільством та бізнесом, а також покращення професійного рівня посадових осіб митних інституцій.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дає підстави зробити наступні висновки:

1. Розкрито теоретичні засади організації митних платежів і тарифних пільг. Митні платежі та тарифні пільги є невід'ємною частиною зовнішньоекономічної

діяльності країни та її економічного розвитку. Оскільки ці питання регулюються законодавством, вони також мають велике значення для забезпечення правової стабільності та передбачуваності в економіці.

2. Розглянуто нормативно-правове регламентування митних платежів і тарифних пільг.

Законодавство України з питань державної митної справи складається з Конституції України, Митного кодексу, законів України "Про зовнішньоекономічну діяльність", "Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон", "Про експорт, ввезення та повернення культурних цінностей", "Про Митний тариф України", міжнародних договорів України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також нормативно-правових актів, виданих на підставі та на виконання цього Кодексу та інших актів законодавства.

3. Визначено індикатори і показники, що характеризують механізм організації митних платежів і тарифних пільг в Україні.

Митні платежі є важливим джерелом надходжень для українського уряду, надаючи державний бюджет і фінансуючи різноманітні державні програми та послуги. Статистика митних платежів в Україні з 2018 по 2022 рік демонструє постійне зростання, що свідчить про зростання обсягів зовнішньої торгівлі та покращення адміністрування та справляння митних зборів і зборів. Державна митна служба України відіграє вирішальну роль у забезпеченні ефективної реалізації митної політики та запобіганні незаконній діяльності, такий як контрабанда. Загалом, надійне та ефективне стягнення митних платежів має важливе значення для сприяння чесній конкуренції на світовій торговій арені та підтримки фінансової стабільності країни.

Частка митних платежів у доходах держбюджету в Україні дещо зменшується протягом багатьох років, з 34,6% у 2018 році до 33,59% у 2022 році. Топ-3 категорії імпорту за митними платежами мають залишався відносно стабільним, причому найбільший внесок протягом усіх трьох років становили машини та обладнання, мінеральні продукти та транспортні засоби. Топ-3 категорії відшкодування ПДВ для експортованих товарів також залишаються незмінними, серед яких основними

категоріями є чорні метали, зернові та олійні культури та хімічна продукція. Україна підписала угоди про вільну торгівлю з кількома країнами, зокрема з Європейським Союзом, Канадою та Ізраїлем, які передбачають пільгові або нульові мита для багатьох товарів. Угода про вільну торгівлю з Європейським Союзом, яка набула чинності в 2017 році, поступово знижує або скасовує мита на багато товарів.

4. Проведено оцінку гармонізації законодавства ЄС та України в сфері митного регулювання.

Оцінка гармонізації законодавства ЄС та України у сфері митного регулювання є позитивною, досягнуто значного прогресу у приведенні нормативно-правової бази України у відповідність до стандартів та передового досвіду ЄС. Проте ще багато роботи належить зробити, зокрема у сферах розбудови потенціалу, правозастосування та модернізації митної інфраструктури та процедур.

5. Проведено аналіз стану та ефективності організації митних платежів і тарифних пільг в Україні.

Ефективність організації митних платежів і тарифних пільг в Україні останніми роками є предметом дискусій і досліджень. Незважаючи на те, що країна досягла прогресу в модернізації свого митного управління та зміцненні спроможності правоохоронних органів, все ще існують виклики та проблеми, які необхідно вирішити.

Одним із головних викликів є високий рівень корупції та відсутність прозорості та підзвітності митної адміністрації. Це призвело до значних втрат доходів і підірвало довіру суспільства до системи. Незважаючи на зусилля, спрямовані на боротьбу з корупцією, такі як створення антикорупційних підрозділів і впровадження заходів для підвищення прозорості, ще потрібно пройти довгий шлях для вирішення цієї проблеми.

6. Досліджено зарубіжний досвід організації митних платежів і тарифних пільг в ЄС.

Зарубіжний досвід організації митних платежів і тарифних пільг у провідних країнах ЄС демонструє різноманітні підходи та заходи для сприяння міжнародній торгівлі та розвитку економічного співробітництва. Ці країни розробили добре

структуровані митні системи, запровадили спрощені процедури та уклали торгові угоди про зниження або скасування тарифів на відповідні товари. Вони також інвестували в електронні системи та запровадили такі програми, як «Уповноважений економічний оператор», щоб прискорити митне оформлення для довірених торговців. Хоча можуть бути відмінності в конкретних політиках і процедурах, загальною метою є оптимізація торгових процесів і створення сприятливих умов для бізнесу. Досвід Німеччини, Франції, Сполученого Королівства, Нідерландів та Італії дає цінну інформацію про ефективні практики митного адміністрування та тарифних пільг, що є основою для постійного вдосконалення та гармонізації в ЄС та за його межами

7. Проведено дослідження проблем та розроблено напрями покращення організації митних платежів і тарифних пільг в Україні.

Процес організації митних платежів і тарифних пільг в Україні уповільнено через ряд проблем. Ось деякі проблеми, пов'язані з цим процесом: корупція, митні правила, які в Україні можуть бути заплутаними і складними для навігації, а велика кількість документів і бюрократичні процедури створюють можливості для затримок і неефективності; непослідовне впровадження митних правил у різних регіонах України; плутанина та неузгодженість в тарифних пільгах і митних платежах, що ускладнює підприємствам планування та ефективну діяльність; адміністративний тягар, пов'язаний з митними процедурами, часто є надмірним та може перешкоджати іноземним інвестиціям і перешкоджати спрощенню процедур торгівлі; відсутність автоматизації та прозорості, відсутність модернізованої митної інфраструктури значно ускладнює оптимізацію митних платежів та ефективне впровадження тарифних пільг; контрабанда – діяльність, що має негативні економічні наслідки, включаючи втрату доходів для уряду та недобросовісну конкуренцію для підприємств.

Для подолання організаційно-структурних проблем необхідно провести ретельний аналіз та перегляд структури управління митними органами. Має бути створена ефективна система внутрішніх зв'язків та комунікації між компонентами Державної митної служби України. Крім того, слід розглянути можливість

впровадження сучасних інформаційних технологій та автоматизації процесів, що сприятимуть покращенню роботи митних органів.

Щодо проблеми, пов'язаної з людським фактором, необхідно звернути увагу на підвищення професійної компетентності та кваліфікації посадових осіб митних інституцій шляхом впровадження системи навчання, підвищення кваліфікації та професійного розвитку. Також важливо створити стимули для посадових осіб, що сприятимуть їх мотивації та ефективному виконанню роботи.

Загальна мета полягає в забезпеченні ефективного функціонування митних інституцій та забезпеченні прав та свобод громадян у сфері митних правовідносин. Це можливо шляхом проведення системних реформ, встановлення ефективної комунікації між державою, суспільством та бізнесом, а також покращення професійного рівня посадових осіб відповідних інституцій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авраменко Н.Л., Дорошенко Т.М., Матвеев М.Е. Проблеми митного контролю в контексті європейської інтеграції України. *Економіка та держава*. 2022. № 1. С. 55–60.
2. Аудит, облік і оподаткування митної діяльності: Монографія. *Форум митників України*. Київ. ФМУ, 2016. – 524 с.
3. Баранов С. О. Актуальні проблеми адміністрування митних платежів в Україні: сучасний аспект. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2018. № 3. С. 117–119.
1. Батанова Л. О. Механізм митного контролю в системі забезпечення фінансової безпеки держави. *Облік і фінанси*. 2020. № 2. С. 93-102.
2. Бидик А. Г. Проблеми узгодження митної вартості товарів та трансфертної ціни у зовнішньоекономічних контрольованих операціях підприємств України. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2019. Вип. 15(1). С. 15-27
3. Білецький О. М. Оскарження рішень митних органів про коригування митної вартості товарів: аналіз судової практики Верховного суду. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право*. 2018. Вип. 52(2). С. 128-133.
4. Білінець М.Ю. Митна безпека в системі економічної безпеки держави та її оцінка. *Ефективна економіка*. 2022. № 12. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2022_12_28. (дата звернення 25.03.2023 р.)
5. Бугель Ю.В. Фіскальна функція митної політики як важливий складник забезпечення ефективності формування її механізму. *Економічна теорія та історія економічної думки*. 2021. Вип.53. С. 120-128.
6. Вдовіна Г.В. Митна політика України в умовах глобалізації. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2019. № 2-3. С. 130-144.
4. Величко К.Ю., Носач Л.Л., Печенка О.І. Митний контроль у забезпеченні економічної безпеки України. *Вчені записки Таврійського національного*

- університету імені В. І. Вернадського. Серія : Економіка і управління. 2019. Т. 30(69), № 5(2). С. 126-130.
7. Виговська Н., Шиманська К., Костишин Ю. Стратегічні ініціативи щодо розвитку митного контролю у системі забезпечення фінансової безпеки держави. *Облік і фінанси*. 2021. № 2. С. 25-34.
 8. Владіміров Д.В. Митний контроль у забезпеченні економічної безпеки держави. *Економіка та митно-правові відносини*. 2019. Вип. 11-12. С. 82-89
 5. Гаркуша В.Є. Митно-тарифний режим України в контексті європейської інтеграції та зміни митного законодавства. *Облік і фінанси*. 2021. № 2. С. 25-34.
 9. Герасименко І. Ю. «Гармонізація митного законодавства України з правом ЄС: проблеми та перспективи». *Економічний форум*. 2022. №2. С. 55-63.
 6. Годованець О. В. Митна політика та її вплив на менеджмент зовнішньоекономічної діяльності. *Молодий вчений*. 2018. № 10(2). С. 745-748.
 10. Голинський Ю. О., Гриник І. Р. Митний контроль в Україні та напрями його вдосконалення. *Молодий вчений*. 2019. № 10(2). С. 646–650.
 11. Грищенко Л. В. Аналіз митної політики України та її вплив на економіку країни. *Бізнес Інформ*. 2022. №7. С. 46-52.
 12. Давидовська Г. І. Поняття митних пільг та їх класифікація. *Інноваційна економіка*. 2018. № 5. С. 104–110.
 7. Дудчак В. І. Митна політика в умовах воєнного стану. *Товарознавчий вісник*. 2023. Вип. 16. С. 98-104.
 8. Запорожець О. Ф. Адміністрування митних платежів: аналіз та прогнозування надходжень до державного бюджету. *Вісник Київського національного торговельно-економічного університету*. 2020. № 5. С. 42-57
 13. Зарубіжний досвід організації митних платежів і тарифних пільг в ЄС. URL: [http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/33183/1/Посібник%20Гуцул.pdf/](http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/33183/1/Посібник%20Гуцул.pdf) (дата звернення 23.03.2023 р.)
 14. Іванов І. М. Механізм організації митних платежів в Україні: проблеми та перспективи. *Економічний часопис*. 2022. №1. С. 67-75.

- 15.Іванов І.С. Митна справа з перспективою. *Вісник Київського національного торговельно-економічного університету*. 2017. С 48.
16. Керівні принципи для митної справи в Україні. *Інноваційна економіка*. 2018. № 1-2. С. 5-10.
- 17.Коваленко Г. О. Тарифне регулювання митної служби України: проблеми та перспективи. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2022. №2. С. 61-68.
- 18.Кравченко О. Л. Гармонізація митного законодавства України з правом ЄС: сучасний стан та перспективи розвитку. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2022. №1. С. 112-120.
- 19.Кравченко О. Л. Організація митних платежів в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку. *Економічний вісник*. 2022. №3. С. 49-56.
- 20.Крисовата К. Ефективність митного контролю в контексті протидії фіскальним ризикам і контрабандним явищам. *Економіка та суспільство*. 2021. Вип. 27. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-27> (дата звернення 18.04.2023 р.)
- 21.Кухаренко Г. П. Організація митного контролю в Україні: проблеми та шляхи їх вирішення. *Наукові записки*. Том 35. 2022. С. 85-93.
- 22.Мармилова Т.Д. Правове регулювання митних пільг і преференцій в Україні *Актуальні проблеми політики : зб. наук. праць*. Одеса. Фенікс. 2018. – Вип. 34. С. 221-228.
9. Митна служба України: правові аспекти реформування. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2019. Вип. 15(1). С. 15-27
- 23.Митна служба України: становлення та розвиток: Монографія. Чернівці: ЧДУ, 2015. – 496 с.
- 24.Митний кодекс України : практичні аспекти. Тернопіль. ТНЕУ, 2018. 516 с.
- 25.Мойсієнко С.В. Ключові сфери реформування митної служби у контексті передумов євроінтеграції. *Науковий вісник Полісся*. 2017. № 2 (10). С. 95–100.
- 26.Оверчук В.І. Митна політика України в контексті євроінтеграції. *Вісник національного університету «Львівська політехніка»*. 2017. № 874. С. 221–226.

27. Огнєв А.В. Адміністративні засоби митного контролю в Україні. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»* 2019. № 2 (90) С. 19–22.
28. Організація митного контролю: європейський досвід. URL: <https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwip3tOP4PL-AhWM7qQKHTp0BxAQFnoECA4QAQ&url=https%3A%2F%2Fchasprava.com.ua%2Findex.php%2Fjournal%2Farticle%2Fdownload%2F322%2F307%2F&usg=AOvVaw0DZM2uL0b4-hUBFWPRHUnB> (дата звернення 18.04.2023 р.)
29. Офіційний сайт Державної Митної Служби URL: <https://customs.gov.ua/> (дата звернення 23.04.2023 р.)
30. Офіційний портал Державної Митної Служби URL: <https://customs.gov.ua/> (дата звернення 18.04.2023 р.)
31. Офіційний портал Державної служби статистики України URL: <https://ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 18.04.2023 р.)
32. Офіційний портал Міністерства фінансів України URL: <https://mof.gov.ua/uk>
33. Охуджава Р.Г., Куманов А.А. Митна політика України в контексті європейської інтеграції. *Причорноморський економічний часопис*. 2017. № 3 (17). С. 139–142.
34. Петренко Т. В. Тарифні пільги в митній сфері: аналіз та перспективи». *Наукові записки* 2022. Том 33. С. 121-128.
35. Theoretical and practical foundations of social process management: XXIII International Scientific and Practical Conference. San Francisco: Bookwire, 2020. P. 258–259
36. Прокіпчук Л.І. Теоретичні основи сутності поняття «адміністрування митних платежів». *Світ економічної науки. Економічні наукові інтернет- конференції*. URL: <http://www.economy-confer.com.ua/full-article/3468/> (0,12 д. а.). (дата звернення 23.03.2023 р.)
37. Прядко О. В. Митні пільги і тарифні преференції: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юридичних наук: спец 12.00.07 “Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право”. Харків. 2008. 19 с.

- 38.Руденко Ф.А., Кожушко Н.М. Митний контроль у сучасних умовах. *Наукові запитання міжнародної та національної безпеки: Зб. наук. праць. Південноукраїнський національний університет імені К. Д. Ушинського*. 2018. № 2 (16). С. 108–112.
- 39.Сергєєва Н. М. Митні пільги для туристів *Економіка та митно-правові відносини*. 2019. Вип. 11-12. С. 58-66.
- 40.Система державної фінансової контрольно-ревізійної діяльності: теорія, методологія, практика. Монографія. Київ. КНЕУ, 2017.
- 41.Сіренко О. М. «Митна політика України: стан, проблеми та перспективи» // *Економіка та держава* 2022 №4. С. 12-19.
- 42.Скрипка О.В. Досвід адміністрування митних платежів в Україні. *Вісник Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця*. 2016. № 10 (2). С. 128–133.
- 43.Скрипник М.О., Скуратівська Н.Б. Використання митних режимів в зовнішньоторговій діяльності. *Центральноукраїнський науковий вісник*. 2018. Т. 1. С. 79–82.
- 44.Терещенко С. Основи митного законодавства в Україні. Теорія та практика : *навч. посіб.* Київ. 2019. 296 с.
- 45.Функціонування Держмитслужби у форматі єдиної юридичної особи URL: https://mof.gov.ua/uk/functioning_of_the_state_customs_service_in_the_format_of_a_single_legal_entity-476 (дата звернення 20.04.2023 р.)
- 46.Шевченко Л. В. Проблеми та перспективи тарифної політики в митному регулюванні в Україні. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія: Економічна*. 2022. Випуск 46. С. 44-50.
- 47.Шелест В. М. Правові та інституційні аспекти гармонізації митного законодавства України з правом ЄС. *Наукові записки*. 2022. Том 34. С. 99-107.
- 48.Як зменшити рівень корупції в митній сфері та оподаткуванні: що пропонує Державна антикорупційна програма. *Державне агентство з запобігання корупції*. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/novyny/yak-zmenshyty-riven-koruptsiyi-v->

mytnij-sferi-ta-opodatkuvanni-shho-proponuye-derzhavna-antykorrupsijna-programa/(дата звернення 23.03.2023 р.)

ДОДАТКИ

Додаток А

Постанови Кабінету Міністрів України щодо митних платежів та тарифних пільг

Постанова	Характеристика
Рішення № 509 «Про затвердження Порядку надання та позбавлення статусу учасника зовнішньоекономічної діяльності»	Це рішення встановлює порядок надання та позбавлення статусу учасника зовнішньоекономічної діяльності (УЗЕД), який надає певні пільги та привілеї щодо митних процедур, тарифів, податків
Рішення № 563 «Про затвердження Порядку надання та позбавлення статусу уповноваженого економічного оператора»	Цим рішенням встановлюється порядок надання та позбавлення статусу уповноваженого економічного оператора (УЕО), що передбачає певні митні пільги та спрощення для суб'єктів господарювання, які відповідають певним критеріям
Рішення № 883 «Про затвердження Порядку надання та позбавлення статусу виробника товарів пільгового походження»	Це рішення встановлює порядок надання та скасування статусу виробника товарів преференційного походження (PGPO), який надає тарифні пільги для товарів, які відповідають певним критеріям, наприклад вироблені в певній країні чи регіоні
Рішення № 331 «Про затвердження Порядку надання та позбавлення статусу експортера»	Цим рішенням встановлюється порядок надання та позбавлення статусу Експортера, який надає певні пільги та привілеї щодо митних процедур і тарифів
Рішення №1042 «Про затвердження Порядку надання та позбавлення статусу учасника спрощеної процедури митного оформлення»	Цим рішенням встановлюється порядок надання та позбавлення статусу учасника спрощеної процедури митного оформлення, що передбачає певні пільги та спрощення для суб'єктів господарювання, які відповідають певним критеріям, наприклад, мають низький профіль ризику та історію дотримання митних правил
Постанова № 1070 «Про затвердження Плану заходів щодо вдосконалення порядку сплати митних платежів та інших платежів на 2020 рік»	Ця постанова спрямована на спрощення та вдосконалення порядку сплати митних платежів та інших платежів, у тому числі запровадження систем електронних платежів
Постанова № 1336 «Про затвердження Порядку справляння митних та інших платежів»	Ця постанова встановлює порядок обчислення, справляння митних та інших платежів
Постанова № 118 «Про затвердження Порядку справляння акцизного збору»	Ця постанова встановлює правила та порядок обчислення, справляння акцизного збору на окремі види товарів
Постанова № 554 «Про затвердження Порядку відшкодування податку на додану вартість при вивезенні з України товарів»	Ця постанова встановлює порядок відшкодування ПДВ експортерам товарів з України
Постанова № 366 «Про затвердження Порядку митного оформлення товарів»	Ця постанова встановлює правила та порядок митного оформлення товарів, у тому числі вимоги до подання митних декларацій та підтверджуючих документів
Постанова № 565 «Про затвердження Порядку справляння збору за використання засобів митного контролю»	Ця постанова встановлює правила та порядок справляння збору за користування засобами митного контролю
Постанова № 256 «Про затвердження Положення про митний контроль об'єктів права інтелектуальної власності»	Ця постанова встановлює правила та порядок здійснення митного контролю товарів, які порушують права інтелектуальної власності, у тому числі стягнення штрафів та інших стягнень
Рішення № 481 «Про затвердження Переліку товарів, які підлягають обов'язковій сертифікації»	Цим рішенням встановлено перелік товарів, які підлягають обов'язковій сертифікації в Україні, що може вплинути на митні процедури та тарифи на ці товари
Рішення № 164 «Про затвердження Порядку проведення перевірок та документування правопорушень у сфері митної справи»	Це рішення встановлює порядок проведення перевірок та документування правопорушень у сфері митної справи, що опосередковано впливає на митні платежі та тарифи шляхом сприяння дотриманню митних правил
Рішення № 149 «Про затвердження Положення про Державну фіскальну службу України»	Цим рішенням встановлюється положення про Державну фіскальну службу України, на яку покладається контроль за дотриманням митних правил та справляння митних платежів і тарифів

Продовження додатку А

Рішення № 372 «Про затвердження Порядку визначення критеріїв класифікації видів економічної діяльності»	Це рішення встановлює критерії класифікації видів господарської діяльності, які можуть опосередковано впливати на митні платежі та тарифи для суб'єктів господарювання, які здійснюють цю діяльність
---	--

Рішення № 136 «Про затвердження Порядку подання та розгляду звернень щодо дій (бездіяльності) Державної фіскальної служби України»	Це рішення встановлює порядок подання та розгляду оскаржень дій чи бездіяльності Державної фіскальної служби України, які можуть опосередковано вплинути на сплату митних платежів і тарифів шляхом забезпечення справедливого та прозорого застосування митних правил
--	--